

№13(55)

вівторок, 31 серпня 2004 року

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний – то Циганське Слово...

Лекса Мануш

РОМАНИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВІПЕ

Ціна договірна

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

ПЕРШОВЕРЕСЕНЬ КРОКУЄ ДОРОГОЮ ЗНАНЬ

ДЕНЬ ЗНАНЬ

ЕКТО СЕКТЕМБРО ДЖАЛ ДРОМЕСКО СІКЛІБНАГА

Початок нового навчального року завжди був і залишається для нас особливим днем. Це справді всенародне свято, яке щоразу приходить до нас з радістю, надіями і сподіваннями. Зустрічають його з душевним трепетом і ті, хто вперше переступає поріг шкільного класу чи студентської аудиторії, і ті, хто повертається туди після канікул. І, звичайно, батьки, діти яких ідуть дорогою у Країну знань. Адже майже в кожній родині є дошкільнята, учні або студенти. Доля України, її майбутнє, як неодноразово зазначає прем'єр-міністр України Віктор Федорович Янукович, нерозривно зв'язані зі сьогодишніми учнями і студентами.

День знань є особливим і для ромського населення нашого краю. В області створено розгалужену мережу загальноосвітніх ромських навчальних закладів, у яких здобувають освіту юні роми. Зокрема, в школах обласного центру навчаються понад 500 шкільноповинних учнів, у м.Мукачеві - 464, Берегові - 305, Сваляві - 240, смт Вишків Хустського району - 68 учнів. В цілому в загальноосвітніх навчальних закладах області навчається понад 5,5 тисячі учнів-ромів.

Вживаються заходи для поліпшення рівня задоволення освітніх запитів представників ромського населення. Так, у минулому на-

вчальному році за кошти обласного бюджету придбано комп'ютерний клас для Ужгородської загальноосвітньої школи № 14. Відкрито нові школи в селищі Вишків Хустського району, селі Домбоки Мукачівського району, клас-комплект у смт Міжгір'я.

Поступово розширюється мережа ромських недільних шкіл. Зараз в області функціонують 4 ромські недільні школи: в Ужгороді, Ужгородському, Великоберезнянському та Виноградівському районах. Їх відкриття відбувалося за ініціативи та підтримки ромських національно-культурних товариств області.

Органами влади та місцевого самоврядування спільно з ромськими громадськими організаціями вживаються заходи щодо підготовки освітніх закладів, в яких навчаються ромські діти, до нового 2004-2005 навчального року. Так, на проведення ремонтних робіт, придбання обладнання для двох шкіл міста Ужгорода використано з місцевого бюджету - 24,1 тис. грн., у м.Берегові - 14 тис. грн., у Рахівському районі - 22 тис. грн., Перечинському - 45 тис. грн., Ужгородському - 93 тис. грн. Спільно з благодійними та релігійними громадами, міжнародними фондами, які діють на Закарпатті, здійснено заходи по оздоровленню дітей ромів, підготовці їх до школи.

Радіє те, що з кожним роком зростає кількість бажаючих продовжувати навчання у старших класах загальноосвітніх шкіл, вищих навчальних закладах. Так, протягом 2003-2004 навчального року 110 осіб ромської національності закінчили середню школу, 3 здобули середню спеціальну медичну освіту і зараз працюють за фахом. За останні роки 11 ромів здобули вищу юридичну освіту. Цього року понад 600 маленьких ромів стануть першокласниками.

День знань - це чудова нагода віддати належну шану людям, які присвятили себе освітянській справі, вкладаючи в неї своє серце і душу. Широ вітаю ромське населення області - батьків, їхніх дітей, вчителів в Першовереснем і початком нового навчального року. Зичу вам творчої наснаги, успіхів у навчанні, щасливої дороги у Країну знань. Нехай новий навчальний рік дарує всім нам високі світлі почуття, відкриває перед молоддю широкі обрії пізнання, педагогам приносить радість і насолоду від плодів їхніх зусиль, а батькам - віру в щасливу долю їхніх дітей.

Зі святом Першовересня вас, успіхів, здоров'я, миру, злагоди.

Марія Гавришешко,
директор Центру культури
національних меншин
Закарпаття

ЯК БУДЕ ВИКОНУВАТИСЯ ПРОГРАМА РОМСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ?

БЮДЖЕТНІ ПРИСТРАСТІ

САР КЕРЛА БУВТІ Е РОМАНИ ПРОГРАМА?

Незабаром повернуться з літніх відпусток народні депутати України, і вже на черговій сесії, що почнеться у вересні, постане питання прийняття нового бюджету на наступний 2005 рік, за яким буде жити країна.

Чому це питання нас надзвичайно хвилює? Річ у тому, що рік тому, а саме 12 вересня 2003 року віце-прем'єр-міністром України Д.Табачником було затверджено "Програму соціально-духовного відродження ромів України на період до 2006 року".

Сам факт появи цієї Програми засвідчив певні позитивні зрушення у ставленні держави до ромів та ромських проблем, викликаних, у першу чергу, етнорегіональними процесами.

Проте нас найбільше хвилює фінансовий бік виконання цієї Програми. У проєкті ця частина

названа "Передбачувані джерела фінансування та їхні обсяги". Це "передбачуване", а не гарантоване фінансування складається з кількох джерел: Держкомнацім'єрації, НАН України, МОН, Мінкультури, обласних і місцевих адміністрацій, Ради міністрів АР Крим та інших. У ряді випадків визначені конкретні суми, спрямовані на конкретні заходи.

Таким чином, у Програмі визначається, що з Державного бюджету планується виділення певних сум. Проте лишається невідомим, як зазначається у виданні Одеського обласного ромського конгресу "Романі п'ятернаведські патрін" №19 (листопад 2003 року), які саме мають бути механізми асигнування коштів з місцевих бюджетів (бюджети затверджують лише Верховна Рада, Верховна Рада АР Крим, обласні

та районні ради), їх співвідношення з коштами з Державного бюджету. Інакше кажучи, Програма не тільки "прогнозує" фінансування, тобто не гарантує його взагалі та вказані суми зокрема, а ще й не містить чіткого та недискримінаційного механізму їх використання. Про недискримінаційність варто сказати тому, що механізму та гарантії рівноправного - паритетного чи пропорційного - отримання коштів у Держбюджеті немає, тобто кожна область буде прагнути отримати щонайбільше.

Саме невизначеність найбільше турбує ромські громади. Проведення ряду семінарів, громадських слухань та прийнятих ними резолюцій засвідчили, що ромські організації тримають на контролі надання коштів на виконання цієї Програми.

Так, громадські слухання "Актуальні питання реалізації Програми соціально-духовного відродження ромів України на період до 2006 року" (Київ, 2-3 березня 2004 р.) та резолюції круглого столу "Рекомендації Консультативного Комітету Ради Європи про поліпшення становища ромів України" (Одеса, 29-30 червня 2004 р.) вносять свої пропозиції про необхідність виділення коштів на реалізацію цієї Програми. Зокрема, "Міністерству фінансів України передбачити включення в Проєкт Закону України "Про Державний бюджет України на 2005 рік" окремим рядком: "виділити кошти для капітального будівництва житла осіб ромської народності, які не забезпечені приватним житлом, а також надання їм пільгових кредитів та кре-

дитів на індивідуальне житлове будівництво".

Таким чином, включення окремим рядком цільового виділення коштів на реалізацію Програми відродження ромів на період до 2006 року потребує належної фінансової підтримки. Щоб не вийшло так, як сказано у "Висновках та заключних зауваженнях" Ради Європи, представлених урядом України консультантом РЕ з питань ромів Іною Зоон: "Програма у тому вигляді, в якому вона прийнята, більше схожа на рамковий документ, ніж на розроблену стратегію. Необхідно докласти зусиль у подальшому, щоб побудувати стратегічний підхід".

Без фінансової підтримки це зробити неможливо.

Євгенія Навроцька

РОМ-ПРЕС

Журналістам - рівні можливості

У Будапешті за допомогою Урядової установи рівних можливостей відбулося обговорення за круглим столом "Роль журналістів-ромів у засобах масової інформації".

Редактор "Радіо-С" Івен Іноді сказав, що, за опитуванням угорських ЗМІ, про ромів повідомляється лише тоді, коли трапляється щось погане. Є велика потреба у газетах і журналах, у яких журналісти-ромі зверталися б до своєї громади.

Журналіст Бейло Беркеш додав, що для рома є лише єдиний шлях, яким можна потрапити в угорські ЗМІ, це бути причетним у конфлікт або злочин. Вони подають стереотипні картини про ромів, де показують їх як ледацюг, злодіїв, які не стають кращими навіть при отриманні державних субсидій.

Атіла Балог, редактор Roma Web, підкреслила: "Реальним досягненням угорських ЗМІ стало б прийняття на роботу угорськими щоденними газетами журналістів-ромів і щоденна поява їх на екранах телебачення. Це було б ефективніше, ніж публікації в сотнях маленьких бюлетенів".

Маргі Горват, співробітник щомісячного журналу "Amargo Drom", додав: "Я вже працював у щоденній газеті, але не міг вийти з ролі "журналіста-рома".

Пізніше журналісти Бейло Беркеш, Атіла Балог, Іштван Балог зазначили, що всі вони продовжують називатися "журналістами-ромами", що є незрозумілим для них, тому що жодна з професій не має бути пов'язана з етнічною приналежністю людей. Вони розцінюють себе просто як журналістів-професіоналів.

Вігкрят Меморіальний парк

Близько 120 осіб, включаючи ромів з Чеської Республіки, Польщі, Німеччини, Англії, побували на відкритті Меморіального парку біля містечка Еппінг (Великобританія). На зібранні були присутні також члени британських, єврейських та індуських общин.

"Цей парк є тепер священним щодо пам'яті 15-річного ромського хлопчика Джонні Деланая, вбитого минулого року під час расистського нападу, - сказав на відкритті пастор Сефердсон. - Це й пам'ять про тих, хто переніс расову дискримінацію під час Голокосту і у наші дні. Мій Бог благословляє нас і хоче покласти край цим стражданням".

Ладіслав Балаж, голова Європейської спілки Федерації ромів, повідомив, що він попросив політичного притулку у Великобританії, щоб запобігти нападів неонацистів з Чеської Республіки. Його близький друг Мілан Лако був убитий британськими расистами, і він був вражений, коли дізнався, що членів британської неонацистської партії недавно було обрано у місцеву раду міста Еппінг.

Після освячення парку ромський ансамбль із Польщі виконав ромський гімн "Джелем, джелем".

Відбудеться Міжнародний фестиваль музики

У місті Порвоо (Фінляндія) 10-12 вересня відбудеться 10-й фестиваль ромської музики. Спочатку це було маленьке за масштабом зібрання ромських музикантів без будь-якої фінансової підтримки. Зараз, через 10 років, воно перетворилося на унікальне побачення любителів музики різноманітних ромських мовних груп. Відбудеться свято під патронатом президента Фінляндії Тарджі Халонен.

У фестивалі візьмуть участь відомий східними арабськими угорський оркестр із восьми музикантів під керівництвом Антала Ковача з ансамблем "Romano Drom", фінська група "Tummat tunteet" з міста Тампере, Олександр Ільїнський з Росії та інші.

Телебачення з Вігіна

У одному з найбільших міст Болгарії, де компактно проживають понад 10 тисяч ромів, почала працювати мережа кабельного телебачення, яка була встановлена ще у 1998 році. Метою місцевого телеканалу є гарантування доступу до інформації ромської спільноти.

Новий сайт

Роми Бельгії відкрили новий сайт, на якому можна дізнатися про останні новини з цієї країни. Крім того, можна ознайомитися з ситуацією про життя католицької громади ромської спільноти. Вся інформація подається англійською та французькою мовами.

Зв'язатися з головою організації можна по електронній пошті: orregomavzw@yahoo.com

Управління Комісаріату ООН стурбоване

Голова Верховного Комісаріату ООН зі справ біженців пан Г. Редмонд повідомив, що значна група етнічних меншин з Косова - серби, роми, єгиптяни та інші - потребують захисту міжнародної спільноти.

Оскільки майбутній статус Косова ще не визначений, майже 11 тисяч осіб не можуть повернутися додому після кривавих подій 1999 року. Тільки невелика частина добровільно повернулася у Косово, а це близько 1030 осіб. До речі, лише у березні ц.р. було вбито 19 осіб, а сотні - поранені. Багато домівок, церков, монастирів та інших будівель представників національних меншин та немусульманських релігійних конфесій були пошкоджені або зруйновані.

За період з 1999 року по 2004 р. місія ООН в Косово (UNMIK) допомагала немусульманам-албанцям в облаштуванні тимчасової адміністрації та створенні місцевої автономії, проте біженці, які повертаються додому, піддаються насильству з боку косовських албанців.

Дискримінація під час Олімпіади

Дискримінація кана сас е Олімпіада

Макіс Ерассімакіс, грецький ром, який все життя провів у Греції, сподівався, що зможе приєднатися до інших греків і заробити собі на прожиття під час Олімпіади в Афінах. Так, минулої п'ятниці він придбав на 600 доларів грецьких прапорців та інший крам для продажу. Вмити, за його словами, офіцер поліції заштовхнув його у машину і заарештував, перед цим конфіскувавши його товари - він каже, що це було зроблено на законній підставі, адже під час Ігор роми повинні стати невидимими у світлі прожекторів Афін.

"Чому вони мене заарештували? Я ж нікого не вкрав? - дивується 23-річний ром, у якого вдома п'ятеро голодних дітей. - Це така ваша Олімпіада, коли люди ходять голодні?"

У Греції живе близько 200 000 ромів. Багато з них - мусульмани, які розмовляють турецькою мовою і страждають від подвійного расизму у цій надто ортодоксальній країні з історично сформованою антипатією до своїх сусідів.

Ерассімакісу наказали триматися подалі від місць проведення Олімпіади.

Близько дюжину опитаних ромів зауважили, що поліція ще 2 місяці тому почала штрафувати ромів, які продають квіти і товари секондхенду на своїх постійних точках у діловій частині Афін і на "блошиному" ринку "Монастрак".

Багато ромів за громадянством - греки, але ведуть існування в паралельному вимірі. Поло-

вина їх взагалі бездомні. Багато хто живе у палатках без водопостачання чи електроенергії. Етнічні албанці - найбільша меншина в Греції - мають домівки, але не мають громадянства.

Більшість ромів ледве зводять кінці з кінцями, економічній на чому можна. Так, як Ерассімакіс, які живуть у місті у тимчасових таборах, піддаються жорсткій дискримінації на ринку нерухомості. Хоча певні позитивні зрушення відзначаються. Так, цього літа, наприклад, уряд прийняв закон щодо мови, постановивши, що поліція не повинна звертатися до ромів як "аціганос" - принизливе слово у Греції стосовно ромів.

Спікер від уряду Елефтеріос Ойконому сказав, що поліція не мала на увазі якусь певну етнічну групу, коли забороняла торгівлю під час проведення Олімпіади, а роми, як і всі греки, підлягають однаковим законам під час Ігор. Закон однаковий для всіх без винятку.

Моніторинг, який проводить Рада Європи, дає, за словами

греків, не багато, адже яких фундаментальних змін не сталося за період існування незалежної групи моніторів. Вони мають ті самі труднощі, включаючи дискримінацію у житловій сфері, роботі, освіті і доступі до публічних установ.

Економічний дефіцит загострився під час проведення Олімпійських ігор, які викликали ненормальний економічний бум у будівництві і сферах обслуговування, створюючи додаткові труднощі. Тепер роми живуть не просто відокремлено від суспільства, їх, м'яко кажучи, виселяють.

Близько 150 ромів, які живуть на території ОАКА комплексу, де проходить спортивні зустрічі, були виселені в 2002 році з власних домівок. Їм пообіцяли нове житло, однак ці обіцянки так і не матеріювалися. Вуличні жебраки втікали з міста, побоюючись штрафів та бездіястивих арештів поліції, яка в минулому не звертала увагу навіть на ромів, які торгували без дозволу.

"У нас немає більше даху над головою", - сказав 23-річний Ахмед Огли Тансель, який живе з дружиною і 2 дітьми в фургоні, припаркованому на околиці, неподалік від берегового передмістя Порто Рафті. "Поліція сказала нам, що не хоче, аби туристи бачили нас під час Олімпіади".

Тансель, який називає себе Сакіс, щоб греки не знали, що він мусульманин, служив у грецькій армії і вважає себе патріотом, але його обурює, що в той час, як інші греки заробляють під час Ігор, він і його батько мусять жити ще в більшій бідності.

В інших сферах на ромів теж чинять тиск. Роми кажуть, що їхнє життя - це втрачений шанс.

Танасіс Камбаніс,
Грецький Хельсинський
монітор,
переклад
Ірини Крижанівської

ЛИСТ У РЕДАКЦІЮ

ПОРУШЕНО ПРАВА МАТЕРІ-ГЕРОЇНИ ДОШАРДЕ О ЧАЧІПЕ ЛЕ БУТЕ ЧГВОРЕНГ'А-ДЕЯ

Олександра Іванівна Ніколаско проживає в місті Вугледар Донецької області уже майже тридцять років. Вона вже дуже старенька - 1920 року народження. Ця рюмка за свій вік народила і виховала дев'ять дітей, має 48 онуків та 23 правнуки. У радянські часи була нагороджена урядом трьома орденами "Материнська слава". Колись мати-героїня отримувала матеріальну підтримку. Проте зараз влада забула про заслуги матерів-героїнь перед державою. Щоправда, на початку 2003 року уряд України видав Указ про відновлення заслуг матерям-героїням з допомогою. Та чи діє цей Указ?

Та через поважний вік рюмка Олександра Іванівна Ніколаско, не в змозі була збирати довідки, щоб одержувати додаткові 22 гривні до пенсії. Цю справу спробували вирішити її діти. Міська влада повинна була видати довідку-підтвердження того, що Олександра Іванівна має звання "Мати-героїня", нагороджена орденами і що вона виховала 9 дітей. Для цього потрібно було принести свідоцтва про народження дітей, їхні паспорти, ордени та документи, які видав радянський уряд на ці нагороди. Всі документи було зібрано і віднесено до міської влади Вугледа-

ра. Та там їх передивилися і... відмовили. Сказали: "Хай ваша мати-героїня їде туди, де вона вас народила". Тобто - в місто Краматорськ...

Хочеться зауважити: найменшій дитині Олександри Іванівни - 48 років, а найстаршій - 64. Всі діти цієї чудової жінки-матері біля неї, всі здорові, і в усіх документах в порядку.

Як же принизила наша "незалежна" влада нашу матусю, яка віддала все своє життя вихованню своїх дітей! Бо ж міська влада

так і не видала цю довідку. Діти не витримали такого знущання над матір'ю і назвали тих, хто керував справами у виконкомі, черствими людьми.

Шановна редакцією "Романи Яг"! Ми звертаємося до вас, щоб через газету попросити за них вибачення. Ми, роми, люди ввічливі. Навіть до тих представників міської влади, які не поважають ромів та їхніх матерів. Бог їм суддя.

З повагою,
Володимир Ніколаско,
м. Вугледар

ОЗДОРОВЛЕННЯ ДІТЕЙ САСТІПЕ РОМАНЕ ЧГВАОРЕНГО

Святоково вдягнені ромські діти і батьки з великодобринського табору зібралися біля сільської ради села. Їхні погляди були прикуті у бік Ужгорода, звідки вони чекали автобуса, який їх уперше в історії існування табору повинен відвезти на відпочинок у лікувально-оздоровчий табір УСБ "Закарпаття", що знаходиться поблизу с. Гараздівка Берегівського району.

А 32 лікувально-оздоровчі півтушки у табір УСБ "Закарпаття", вартість кожна 420 гривень, ромські діти отримали завдяки підтримці Закарпатської держадміністрації, зокрема Івана Михайловича Різак, а також голови Ужгородської районної держадміністрації Сергія Юхимовича Лалонога. Активну участь в організації цього відпочинку брали заступник начальника управління у справах сім'ї та молоді ОДА Олександр Гарновід та начальник відділу у справах сім'ї та молоді райдержадміністрації Степан Вайдаф.

До приїзду автобуса я підійшла до гурту, де зібралися відпочивачі і їхні батьки.

- Доброго дня, діточки! Як настрій, чи готові ви до поїздки на відпочинок?

- Добрий день! - хором відповіли діти, і усі щільним кільцем мене оточили. - Настрій у нас святковий, ми з нетерпінням чекаємо автобуса. Так уже хочеться поїхати... Ми ще ніколи ніде не відпочивали.

- А це ви будете з нашими дітьми під час відпочинку? - звертається одна із матерів дітей. - Ми всі дуже хвилюємося, бо наші діти вперше ідуть у такий престижний табір. Є серед дітей хворі на астму, епілепсію, а ще один восьмилітній Норберт - глухоний. За цими дітьми потрібен особливий догляд. Можливо, їм там стане краще, і вони почуватимуться після оздоровлення бадьоро.

- Ми - представники культурно-просвітнього товариства "Романи Я" і одноім'яної редакції газети. Наше товариство піклувалося про ваш відпочинок. І завдяки чуйним і милосердним людям, зокрема губернатору Івану Різак, ваші діти оздоровлювати-

муться в учбово-спортивному таборі, де є басейн з термальною водою і обладнані спортивні й розважальні майданчики.

- Від імені батьків дякуємо усім тим, хто піклувався про ромських дітей, організував відпочинок. Бажаємо, в першу чергу, здоров'я, щастя й добра! Хай усіх благословить Бог і буде завжди разом з ними! Низький їм уклін, - щиро промовила Софія Лакаш, мама десятих дітей, з яких троє ідуть відпочивати.

Нарешті під'їхав довгоочікуваний "Ікарус". Діти всі ринули до нього. А прийшло їх набагато більше, ніж міг вмістити автобус. Довелося Степану Вайдафу, який супроводжував у табір дітей, впускати строго за списком. А ті, котрі не потрапили в автобус, гірко плакали.

Супроводжували автобус представники районної ДАІ.

"Хай вам щастить!" - лунали побажання від проводжаючих.

Валентина Ткаченко

На світліні: перед посадкою в автобус на відпочинок в оздоровчий табір.

Прикро за державу Ладжаво пала тгем

Нещодавно Київський державний ромський театр "Романс" повернувся з турне. До Польщі його було запрошено на вшанування трагічної події - 60 річчя ромського Голокосту, - яка назавжди викарбувалася чорним відбитком в серцях ромів.

2 серпня 1944 року - саме цього дня фашистські негідники жорстоко вбили, відправивши в газові камери, ешелон невинних ромів-в'язнів. З приводу цієї дати керівником театру "Романс", головним режисером, заслуженим артистом України І.М.Крикуновим було підготовлено спектакль-реквієм. Актори розмовляли польською, німецькою, українською мовами. Ігор Михайлович запросив і мене до співучасті. Я читав монологу ромською про трагедію свого народу і хоч на сцені тримався досить впевнено як для новачка, та всередині все вирвало: немов якась вища сила перенесла мене в минуле, я відчув невимовний біль за вбивство невинних душ - ледь утримався.

2 серпня ми прибули до місця страти в Аушвіц. Приїхали сюди й численні делегати з усієї Європи (Англія, Німеччина, Угорщина, Румунія, Болгарія, Ро-

сія, Ізраїль, Словенія), які пам'ятають про трагедію Другої світової.

На жаль, від України нікого не було. Може, забули (гарячі передвиборні дні), а може, трагедія ромів просто ніколи не цікавила? Та, здається, й до неї цікавить.

Всі присутні на мітингу віддали шану закатованим хвилиною мовчання, а потім пішли "дорогою смерті" до газових печей...

Вечері в одному з найпрестижніших європейських театрів у м.Кракові відбулася вистава театру "Романс", яка транслювалася польським телебаченням.

Спектакль залишив глибоке враження в свідомості, адже аплодисменти глядачів зноймають ще 6 разів викликали театральну трупу на сцену.

P.S. Збираючись додому, вирішив купити сувеніри на згадку. Хотів розмінити наші рідинні гривні на польські злоті. Серед понад двох десятків валют, що обмінювалися, - місця гривні не знайшовся. Коли я їм показав наші гроші, то у відповід пролунало: "Ми таке не мінємо".

Дуже прикро за державу.

Михайло Козимиренко,
м.Коростень

Протест Romani Fond

Організація Romani Fond з міста Бата (Болгарія) оприлюднила через національні ЗМІ заяву-протест. Річ у тім, що президент Конфедерації Праці Константин Тренхев запропонував представникам Національної гвардії розробити нову інструкцію, за якою болгарі можуть отримувати зброю з метою нібито захисту від ромів. Romani Fond дослідив, що таке формулювання підлягає під статтю 162 як підбурювання до расової ненависті і буде розглядатися через суд як прояв расової дискримінації в Болгарії.

ЗАВТРА - ПОЧАТОК НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

Шерше ля ромів - замість школи

Коли угледів назву матеріалу в газеті "Україна-Центр" - "Ромська школа: бути чи не бути?" - спочатку зрадів. Гадав, нарешті, досить популярне на терені Кіровоградщини видання звернулося до однієї з найбільш актуальних проблем ромської нації - освіти, навчання підліткового покоління.

На жаль, тема матеріалу, як виявилось після детального ознайомлення зі статтею молодого журналіста Світлана Александрової ("УЦ" від 2 липня ц.р.), пролягала зовсім в іншій площині буття, аніж спроба кардинально розібратися у досить складній проблемі.

Питання існування ромської школи у невеличкому селищі Пантаївка, розташованому поблизу шахтарського міста Олександрії Кіровоградської області, протягом трьох місяців було в центрі пристрасної уваги його мешканців.

Ще донедавна дві гілки місцевого етносу - українці та ромів - досить мирно співіснували на території Пантаївки майже два століття. Чорні хмари на місцевому інтернаціональному горизонті почали скупчуватися після того, як, згідно з Указом Президента України Л.Кучми про відкриття культурологічних центрів у місцях компактного проживання представників національних меншин та "Програмою соціально-духовного відродження ромів України", затвердженої віце-прем'єром Д.Табачником, президент Конгре-

су ромів Кіровоградщини Іван Адам вирішив створити у Пантаївці недільну школу для ромів.

Не мав нічого проти цього і міський голова Олександрій Степан Цап'юк. Після того, як до нього звернувся зі своєю ініціативою Іван Іванович Адам, виконком Олександрійської міської ради, керуючись відповідними державними документами та належними актами, дав дозвіл на розміщення недільної ромської школи в порожніх приміщеннях Пантаївського дитячого садка.

Втім, за словами мера, через певний проміжок часу, у зв'язку з численними зверненнями мешканців селища, виникла необхідність призупинити це рішення і більш детально вивчити ситуацію.

Як з'ясувалося, переважна більшість пантаївців поставилася до перспективи відкриття в селищі нового учбового закладу, м'яко кажучи, без особливого ентузіазму. Саме тому міський голова пан Цап'юк і вчинив, на його присклипливий погляд, "демократично" - ініціював проведення громадських слухань з даного питання.

За підрахунками безпосередніх організаторів цього заходу, у приміщенні місцевого будинку культури зібралось понад 500 мешканців селища, щоб висловити власну думку щодо відкриття в Пантаївці регіональної ромської шко-

ли. А от ромську громадськість, яка складає близько тридцяти сімей (понад 120 осіб), уособлював на зборах лише Іван Адам...

За свідченням учасників "форуму", автор ідеї розповів лише про фінансовий аспект цього проекту (журналістка з іронією пише: "Головний циган нашого регіону начебто отримав грант на відкриття школи завдяки міжнародному фонду "Відродження"), та не відмітив присутнім, як в майбутній школі будуть навчальні дисципліни і хто саме їх викладатиме.

За словами С. Александрової, місцевий загал насторожувала і незрозуміла наполегливість, з якою Іван Іванович домагався виділення для школи конкретного приміщення - у будівлі дитсадка. І цього було досить, щоб молода кореспондентка зробила беззаперечний висновок: "Звіянські наміри Івана Адама здалися представникам місцевої влади та громадськості не зовсім реальними..."

Далі С.Александрова констатує: "До місцевого циганського населення вони (тобто українці) ставляться досить лояльно". Але вже наступне речення змушує засумніватися щодо істинних намірів авторки: "Що ж стосується отримання обов'язкової середньої освіти, то понад 40 циганчат (!?) відвідують місцеву школу тільки шестеро..."

Далі невідомо навіщо розпов-

ідається - методом "прихованої реклами" - про так званий альтернативний задум директора селищної школи Лідії Щокіної - відкрити на базі підпорядкованого їй учбового закладу відпочинкові факультативні курси або ввести уроки, на яких не тільки ромів, а й інші бажані мали б змогу вивчати ромську культуру.

Цікаво, вона сама вірить у подобну перспективу?

На мій, можливо, дещо суб'єктивний погляд, публікація в газеті "Україна-Центр" написана задля фінального "акорду", в якому - ну як же без цього! - журналістка з явною насолодою в черговий раз показала "отим клятим циганам" їхнє справжнє місце. І не тільки на терені Пантаївки.

За її словами, під час громадських слухань визначилася ще одна "немаловажна" проблема. Адже після прийняття рішення започаткувати ромську школу, до Пантаївки почали масово з'їжджатися "цигани" з інших регіонів. Така, так би мовити, тотально-некерована міграція. І ось саме воно: "Чи випадковий цей збір, але з початком цієї міграції статистика зафіксувала збільшення кількості побутових крадіжок і погіршення криміногенної ситуації в селищі загалом..."

Фініта ля комедія! Шерше ля... ромів.

Звичайно, робитись "потрібне" резюме: все це, напевно, й вик-

ликало бурхливе невдоволення "корінних" мешканців селища. Хмизу у вогонь розпалювання вороженці до непроханих "зайд" додає і витяг з інформації пантаївського закладу відпочинку: "30% розкритих злочинів здійснювали люди ромської національності. Це при тому, що цигани складають лише 3% від загальної кількості селищних мешканців".

Отакій звичайно, мер Олександрій Степан Цап'юк, підтримуючи численні прохання місцевого населення, пообіцяв "шкільне" питання більше не порушувати. А сесія Олександрійської міськради власну постанову про відняття приміщення для мікрорегіональної ромської школи оперативним чином відмінила...

Ось такі справи, шановні читачі, з навчанням ромів на Кіровоградщині, конкретно, в Олександрійському районі на початку нового навчального року.

А можливо, наразі потрібне оперативне втручання уряду України? Адже програма уряду, затверджена свого часу віце-прем'єром Дмитром Табачником, не виконується. На Кіровоградщині нею нехтують різні чиновники на місцях...

Леонід Савицький,
власний кореспондент
"Романі Я",
Кіровоградська область

ОСЕЛЯ ЛУПКОША СТАЛА МУЗЕЄМ О КГЕР ЛУПКОША КЕРДІЛАС МУЗЕЙО

ЗУСТРІЧ ІЗ СТАРОЮ РОМКОЮ

Чимало легенд і переказів побутує у ромській громаді про походження й поселення їхнього табору. Один з переказів я почував від старої ромки Анни, що проживає у с. Зарічево на Закарпатті. До неї мене провів нинішній старійшина табору Іван Юрійович Горват. 80-річна ромка розповіла, що давним-давно, мандруючи Карпатами, циганська кибитка зупинилася у мальовничому урочищі поблизу села Зарічево. Це був Федір Сурмай, котрий мав чарівну дружину і чотирьох дітей: трьох синів і одну доньку. Сини, як і батько, були музикантами і ковалями. На тому місці, де відкрили ромський музей, Федір

Сурмай поселився зі своєю сім'єю. На невеликій галявині збудував нехитру хатину, а поруч кузню, в якій клепали підкови для коней, лопати, мотики, вили та інші предмети домашнього вжитку. Щодня доносилися звідти звуки і стукі клепака. За це його прозвали в народі Лупкошем від лемківського слова "лупити" (клепати). Згодом сини одружилися, і родинне дерево почало розгалужуватися. Донька вийшла замж за рома з іншого села, але теж поселилася в Зарічеві.

Навколо обійстя Федора почали будувати свої оселі з саману й інші роми. Так на узвишші, під лісом на околиці села, утворився зарічівський ромський табір. Один із синів Лупкоша - Іван, став Бировом табору. Під час Великої Вітчизняної війни він пішов на фронт і звідти не повернувся. Після війни його син Станко у 18 років очолив табір і став Бировом. Він був мудрим, а ще - людяним й дотепним. Роми його дуже поважали, тому впродовж сорока років залишався незмінним Бировом табору.

Слухаючи розповідь старенької, я запитала:

- Анно Йосипівно, як себе почувате і які проблеми вас найбільше дошкуляють?

- Почуваю себе непогано, - посміхається стара ромка, а в роті білють рівні білі зуби. - От лише біда, що я вже кілька років не бачу. За ту мізерну пенсію, 60 гривень, що маю лише на хліб, мені операцію не зроблять. Приходять діти, внуки і мені допомагають. Бачу лише силуети, вивчила дорогу у дворі, то так лише й потихеньку рухаюся.

- Пані Анно, у вас така гарна посмішка. У вас збереглися свої зуби?

- Зуби у мене всі свої, ніколи не ходила до лікаря, й жоден зуб

Село Зарічево Закарпатської області розташоване на лівому березі річки Уж, за 6 км від районного центру м. Перечин. У писемних джерелах XV століття є згадки про село. Тут проживає понад 2,5 тисячі жителів, з них 120 ромів.

Днями у Зарічеві при обласному товаристві сиріт "Доля", за підтримки Карпатського Єврорегіону відкрито музей "Ромська колиба", де зібрано унікальні старовинні експонати ромського побуту, а поруч збудована кузня.

не випав. А от очі... Мені хоч би одне око хто допоміг вилікувати. Адже на катаракту тепер роблять операцію - і прослызилися.

Шкода нам було цю стареньку милу жінку. Але, як кажуть, сліпому до глухого не достукатися.

- А взагалі, піднімається направо вгору, де облаштовують ромський музей, там живе моя сестра, яка була дружиною ко-

- Звичайно. У таборі 24 будинки, у яких проживає близько 120 осіб, з них понад 70 дітей. Чотири сім'ї мають свої коні; постійну роботу на землі і в лісі мають лише шість чоловік, решта їздить на заробітки в різні області України або перебувають тимчасовими заробітцями, працюючи в лісі або на городках селян. Сім'ї багатодітні, діти практично у школу не ходять: не мають теплої одягу і взуття. У таборі будують євангелістську церкву. Води у селі нема. Є тільки 2 колодязі. В основному, усі п'ють джерельну воду, яка надходить в село самопливом, тому малюки часто хворіють на кишковий шлунковий захворювання.

- Чи часто до вас навідується представники райдержадміністрації або народний депутат за якого ви голосували?

- До нас вони завжди з'являються перед виборами. Наобіцяють до виборів, а по закінченні сюди й носа не показують. Хоч би шебенем засипали нам дорогу, бо, щоб вибратися до центральної дороги, коли йдуть дощі, треба мисливські чоботи. Ви ж самі в цьому переконалися, піднімаючись до табору...

- Це дійсно так, Пелагіє Йосипівно. Коли я одній мешканці, що живе поруч з табором, при центральній трасі, поскаржилася, що голова сільської ради не звертає уваги на проблеми ромів і не може допомогти поладати невеликий відрізок дороги, то селянка з подивом мені відповіла: "У нашому селі у такому стані є й вулиці, де проживають сільські люди, а не те, що цигани."

Таке упереджене ставлення

серці після смерті мого чоловіка Станка ніяк не заживає. Він 40 років був Бировом у таборі. Разом з усіма ромами розділяв радість і горе. Чим міг, тим і допомагав. Кожну людину знав особисто - її достоїнства і недоліки. Якщо у таборі ставалася якась надзвичайна подія, Станко знав до кого звертатися... Він безпомилково визначав події і змушував виправити становище, якщо це було можливо.

- Пелагіє Йосипівно, ви як дружина колишнього Бірова знаєте багато про становище ромів, яке побутує наразі у таборі?

ВІДКРИТТЯ "РОМСЬКОЇ КОЛИБИ"

Ініціатором створення ромського музею стала сільська вчителька Жанна Олексівіна Сухоліг, яка родом з Чернівцівщини. Вона здана вивчає історію, фольклор, ромське життя і культуру. Завдяки їй на Перечинщині відкрито 2 музеї: "Лемківська садиба" та "Освітнясь-

кий музей Марійки Підгірянки". І ось, за підтримки Карпатського Єврорегіону, створено ще й третій музей - "Ромська колиба". Це невелика дерев'яна хата, вкрита очеретом, поряд розташована кузня. Експонатами, які тут представлені на огляд, понад 200 років: решето з лози, гуркодав, дерев'яні корита, в яких купали дітей і мисили пісто, лада, коліска, гасова лампа, глечики, ромський одяг тощо.

В основному більшість експонатів - це ті, що залишилися в оселі колишнього Бірова Станка Сурмая. Іх з радістю передала в музей дружина Станка Пелагія Йосипівна. Є експонати, які подарували "Ромській колибі" й жителі табору. Вони активно допомагали її будувати й облаштовувати.

Музей знаходиться на туристичній стежці, якою йтимуть туристи до колиби та інших об'єктів за планом. Організовано два перевали для відпочинку. Тут пригостять ромським вином, а ромки-ворожки пророчитимуть долю й на прощання пригостять яблуками. А екскурсовод детально розповість про ромські звичаї і культуру.

Настав час відкриття. У цей ма-

дотіє грамоти і духовного розвитку. Наразі більшість дітей взагалі не ходять у школу.

Через скрутне становище батьків, відсутність взуття і теплої одягу учні залишають школу. Отже, більше половини ромських дітей не вміють читати і писати. Якщо у таборі відкриється невелика школа, то потрохи ця проблема буде вирішуватися.

Нарешті настала мить урочистого відкриття "Ромської колиби". Відкрив музей під звуки ромського гімну "Джедем, джедем" його директор Денис Вароді. Подякувавши гостям й усім присутнім за те, що прийшли розділити їхню радість і взяти участь у відкритті "Ромської колиби", він передав слово голові сільської ради Юрію Івановичу Федарку.

Юрій Іванович привітав ромську громаду з відкриттям ромського музею, подякувавши усім тим, хто причетний до його створення, а також вручив грамоти і цінні подарунки.

На урочистому зібранні виступили також Марія Іванівна Пекар - завідувача райвідділом культури, голова Перечинського культурно-просвітнього товариства

льовничий і занедбаний куточок Закарпаття, де розташовувався зарічівський ромський табір, з'їхалися представники райдержадміністрації, сільської ради, районного відділу культури, працівники обласного етнографічного музею, кореспонденти газет, радіо і телебачення. А напередодні тут побували гості з Німеччини та Голландії.

Освячення музею здійснив зарічівський православний отець Володимир Кричфалушій. Але під час освячення до мене підійшов священнослужитель протестантської церкви євангелістів Юрій Юрійович Ставєнський. Він повідомив, що спілкується із ромами цього табору понад 10 років.

- Близько 60% ромів ходять до їхнього приходу. Великі зусилля докладаємо, щоб змінити думку цих людей. Є вагомий результат: роми почали трудитися, змінили спосіб життя, заробляють гроші своїми руками. Рідко хто з них ходить жебракувати. Допомогає нам американська благодійна місія з Нью-Йорка і німецька з Нюрнберга. Будується нова церква, багатьом допомагаємо не тільки духовно, а й матеріально. Наприклад, Надії Сурмай, яка одна виховує шестеро дітей, побудували за кошти церкви новий будинок, облаштували, завезли меблі. Намагаємося змінити її спосіб життя. Люди відчули, що у таборі з'явилася божа благодійна атмосфера, яка їх спрямовує на правильний шлях. При церкві планується відкрити навчальний клас, де навчатимуть

"Романи Яг" Ігнат Тирпак, директор обласного етнографічного музею Габрієлла Василівна Андял, кореспонденти, представники радіо і телебачення. Усі бажали успіху, натхнення і подальшої творчої ромської активності.

Після урочистостей і відкриття музею силами створеного при ромському музеї і Закарпатському молодіжному товаристві сиріт "Доля" ромського ансамблю "Золотуно Бароро" ("Золотий камінь") було дано концерт. Запальні танці, пісні виконували молоді роми у новозшитих для цієї дати костюмах за кошти Карпатського Єврорегіону.

Вітав гостей і ромську громаду також художній колектив з "Лемківської садиби".

Цікаво, весело й неординарно пройшло урочисте відкриття "Ромської колиби". А поверталися гості з табору до центральної магістралі засипаною гравієм дорогою. Жителі села і гості були вдячні за це голові сільради Юрію Івановичу Федарку, який на прощання пожартував:

- Частіше створюйте у таборі культурні й навчальні об'єкти, то я тут прокладу асфальтвуку.

Валентина Опаленик

На світлинах: найстарша ромка табору пані Анна Йосипівна; музей "Ромська колиба" і кузня; виступ ансамблю "Золотуно Бароро" під час відкриття ромського музею.

"Чекаю зими і боюся її..." "Жукарав о ївєнд ай дарав лестар..."

ДОЛІ ЛЮДСЬКІ

Роман сьогодні важко пристосуватися до нових соціально-економічних умов життя. Проте вони не чекають ні від кого милостині, а самі влаштовують своє життя. Пропонуємо розмову з Миколою Саненком.

- Миколо Івановичу, розкажіть, будь ласка, свою біографію.

- Я кочовий ром з дідів-прадідів, мій батько Іван Саненко колись кочував, а коли почалася Велика Вітчизняна війна, він припинив кочів'я у селі Полошин на Київщині. Ми - роми-серви. Коли фашисти захопили Україну, батько вступив у партизанський загін легендарного Ковпака, пізніше двічі Героя Радянського Союзу, а ми залишились у селі. Мого старшого брата було призвано до лав Червоної армії. Я на той час був дитиною, бо народився в 1935 році. Німців залямав за одним епізодом. Кілька з них зайшли в наш двір. Один побачив мою матір, яка була красунею, і почав тягнути в сарай, мабуть, хотів зґвалтувати. Мама дуже кричала і пручалася. Я підбіг і вквустив фашиста за руку. Німець відпустив матір і сховився за руку, а ми з матюком тим часом втекли. Потім пішки вночі пішли до родичів у село Дмитрівку під Золотоношею, там і до-

чекалися кінця війни. Брат Михайло прийшов з фронту живим, весь у нагородах. Тільки одних орденів Слави у нього на грудях було три, а інших нагород - й не порахувати. Батько мій був розстріляний у Бабиному Яру в Києві. Виконуючи під Києвом завдання, він наразився на фашистів. У Бабиному Яру на стелі можете прочитати його прізвище.

- Миколо Івановичу, а як надалі склалася ваша доля?

- У Дмитрівці я закінчив п'ять класів школи, і ми переїхали до обласного центру - в Черкаси, куди нас забрав старший брат Михайло. Там після закінчення одинадцятирічки я вступив в музичне училище по класу баян, яке благополучно і закінчив. Одного разу до нас у відпустку приїхав із Вуркути мій двоюрідний брат і загітував мене переїхати туди. У місті Сиктивкар я поступив у педагогічний інститут і закінчив його. Працював у Тюмені, в середній школі, викладачем історії та літератури. Понад двадцять років я трудив-

ся на Півночі. На той час я вже був давно одружений і мав сина. Син поступив в авіаційне училище. З дружиною, на жаль, життя не склалося, про мої ромські корені навіть не хотіла чути. Вибравши для себе зручний момент, вона вийшла заміж за іншого, а мені довелося їхати до рідні, залишивши квартиру і сина.

- Ну, а як же ви зараз живете, чи одружені, чи є свій дім?

- Хіба ви не бачите, як я живу? Життя немає, ходжу по ромах, роблю різну роботу, здоров'я слабеє, із родичів є племянниця і сестра, та вони самі злидарюють, хворі, мешкають у напівзруйнованих халупках, де і самим немає місця.

- Миколо Івановичу, якби життя повернути назад, чого б ви не робили?

- По-перше, не одружився б на гадко, хоч у кожній нації є свої іуди, і порядні люди. Та ця жінка так боляче мені зробила, що не можу говорити їй зараз: сльози по серцю капають. Все життя я працював, брав додаткові уроки, жодного слова їй поганого не сказав, була в нас гарна державна квартира і достатньо грошей. Зараз ця жінка з іншим чоловіком живуть у теплій квартирі, у якій мав би жити я. А я сплю, де доведеться, миюся - коли не коли, їм - що людя дадуть. І боюся захворіти, бо нікому не потрібен. Отримую пенсію 190 гривень. Та за ці гроші ні хати не винайти, ні одягу більш менш пристойної не купити. От так і живу. Спасибі організації "Аме рома", що надає продуктову допомогу від МОМ. Завдяки їй поки що живу. Чекаю скорої зими, але боюся її...

Володимир Бамбула,
м.Золотоноша
Полтавської обл.

На світлинці: Микола Іванович Саненко під час роботи у людей; він освоїв усі будівельні професії.

ПОВЕРТАЮЧИСЬ ДО НАДРУКОВАНОГО

"ВІДГУКНИСЯ, МАМО?!"

"ДЕ ГАНґО, ДАЛЕ?!"

У номері від 22 жовтня минулого року газети "Романі Яг" було вміщено матеріал під доволі промовистою назвою - "Чи відшучаю вас, мамо?!"

Головний герой цієї напруженої сумної оповіді, яку підготував до друку колишній працівник нашої газети Ю. Лукашевський, - молодий ромський музикант Юрій Бірки (Беркі), який мешкає у місті Новоукраїнка Кіровоградської області. Так склалася життєва обставина молодого рома, що протягом багатьох років єдиною справжньою метою його існування був пошук рідної матері, яка покинула його напризволяще, коли Юркові чи їй місяць не виповнилося.

У згаданій публікації йшлося про марні пошуки і сподівання талановитого юнака, який замість того, щоб зачерпнути серцем, розбитим на друзки материнським вчинком, затаїти природну злість на неньку-зозу-

лю, що з легкістю відмовилася від дитини, головним сенсом і обов'язком свого життя вважає її пошуки. Щоб знайти, пробачити і доглядати до самого закінчення земного буття. Чи багато таких синів?

З часу публікації матеріалу минуло майже десять місяців, але молодий ром й досі так і не отримав жодного відгуку від зниклої багато років матері чи своїх гіпотетичних батька, братів, сестер...

Можливо, їм просто не потрапив до рук згаданий номер газети "Романі Яг"? Але ж це видання широко розповсюджується у ромському середовищі? Невже серед багатьох переддлатників, читачів та простих симпатиків не знайшлося бодяй жодного рома з відповідним прізвищем - Бірки (Беркі)? А може, крає сумління?.. Та хтось міг просто щось знати про тих, хто носить таке прізвище... Ажте, приміром, на Закарпатті, зокрема на Вино-

радівщині, як мені відомо, воно зустрічається досить часто. Чому ж не відгукнувся? Тим більше за подібних обставин. Дуже прикро й сумно щодо долі бідного юнака, який, напевно, покладав на згадану публікацію досить великі, якщо взагалі не останні, надії... Втім, гадаю, Юрка Бірки (Беркі) й досі не полишають певні сподівання, що його самотність неодмінно розрадить хтось рідний.

Особисто я поділяю його мужній оптимізм, і тому хочу достукатися, шановні читачі, до ваших небайдужих сердець.

Шановні роми! Допоможіть хлопцеві відшукати його рідну неньку! Хай не мучить її сумління, бо Юрко ладен пробачити всі її вчинки. Ажте так сумно і самотньо, а іноді просто невимовно жажливо відчувати, що ти - одинісний у цьому немилосердно-жорстокому світі.

Юрко очікує на нашу з вами допомогу...

Відгукніться, мамо!

Леонід Савицький,
власний кореспондент
"Романі Яг",
Кіровоградська область

ЧИ ТРЕБА ПОБОЮВАТИСЯ НАМ ЧЕСЬКИХ РОМІВ? НА ДУРАН ЛЕ ЧЕХІЦЬКА РОМЕНДАР?

Моя давня мрія - побачити столицю Чехії Прагу. По-перше, мені дуже цікаво завітати до академії Таро, бо сама вже багато років займаюся ворожінням на цих картах. А по-друге, хотілося б зустрітись з чеськими ромами, з якими познайомилася на семінарі в Ужгороді два роки тому. Тим більше, що вони мають неабиякий досвід роботи саме жіночих ромських організацій.

Звичайно, людина, що має доступ до інтернету, зразу шукає потрібну інформацію там. Так зробила і я. Але яка ж несподіванка на мене чекала на сайті туристичної агенції "Марко Поло"! Там чорним по білому було написано: "Остерегайтесь вступать в любые отношения с цыганами!". Ми збрали членів свого жіночого товариства, з допомогою ромського адвоката Тетяни Блюмкінної знайшли відповідні статті у Конституції України щодо заборони упередженого ставлення до осіб за етнічною ознакою та вирішили написати листа до директора "Марко Поло".

Чи, може, лист наш був надто чемний, чи, може, день був сонячний, але коли я принесла лист

у туристичну агенцію, співробітниця, яка мене зустріла, дуже зніяквала. Вона вибачилася і пообіцяла що цієї інформації на сайті не буде, а офіційно відповідь вони надішлють на нашу адресу.

Зараз прикрого застереження на сайті вже немає. Не хочу роздувати з мухи слона, інколи буває й так, що люди не дуже замислюються над тим, що написано. Проте є і такі, що без сумніву сприяють інформації з газет, радіо, інтернету та екрана телевізора. Тому мені особисто дуже прикро за цей неприємний напис, який стосувався ромського населення.

Сподіваюся, що незалежність нашої держави, 13-ту річницю якої ми нещодавно відсвяткували, сприятиме встановленню між людьми різних національностей добрих відносин. А ромів, де б вони не жили, - в Україні, чи в Чехії, чи десь інде, не будуть виділяти окремо, як небезпечних для спілкування.

Давайте поважати одне одного! А ви, шановні чеські роми, чекайте нас у гості!

Наталія Варакута,
голова Донецького обласного
культурно-просвітнього
товариства ромських жінок
"Мірікля"

Два художні колективи представили свою культуру на Всеукраїнському фестивалі "В Єдиному колі"

Дуї художні колективи сікаде романі культура про Всеукраїнсько фестивалю "Анде ротато кґетаніпе"

Нещодавно в м. Ізмаїл, що на Одещині, під патронатом Президента України відбувся Всеукраїнський фестиваль національних культур "В єдиному колі".

Фестиваль був організований Державним комітетом України у справах національностей та міграції разом із Одеською облдержадміністрацією. На це свято було запрошено 39 колективів з усіх областей України та представників багатьох національних культур. Тут були болгарини, гагаузи, вірмени і азербайджанці, поляки й німці, татари і серби, албанці та греки, молдавани і росіяни, корейці та караїми...

Ромську культуру представля-

ли два колективи - "Авен бахта-ле" Сумського міського об'єднання ромської культури, яке очолює Микола Москальов, та гурт "Амаро Девес" Кременчуцького товариства ромської культури на чолі з Олександром Міщераковим.

Гала-концерт фестивалю відбувався на центральному стадіоні м.Ізмаїл. З величезним успіхом виступили дитячий колектив "Муґурел" з Ізмаїльського району, татарський "Учансув" з Сімферополя, ансамбль африканців "ООН". Шквалом овацій зустрічали і проводжали глядачі ромські колективи.

Олександр Міщераков

НАШЕ ЗДОРОВ'Я

ТУБЕРКУЛЬОЗ НЕ ВИБИРАЄ ЖЕРТВ... ТУБЕРКУЛЬОЗО ЧІ КІДЕЛ АВРІ ПЕСКІ ЖЕРТВА...

За критеріями Всесвітньої організації охорони здоров'я, відповідно до показників захворюваності на туберкульоз, Європа розділена на три категорії країн: із низьким, середнім та

високим рівнем поширення. Україна належить до числа країн із високим рівнем поширення, де з 1995 року показник захворюваності перевищив епідемічний поріг - 50 відсотків на 100 тисяч.

Несприятливою є епідемічна ситуація з туберкульозу і в Коростені Житомирської області, де захворюваність на цю хворобу протягом останніх років залишається високою. Так, минулого року було виявлено 37 випадків активного туберкульозу.

Туберкульоз - заразна хвороба, яка не вибирає жертв, вона уражає і дітей, і дорослих, а також понад 55 видів сільськогос-

подарських і диких тварин, птахів, риб; при цьому уражаються майже всі органи тіла. Найчастіше зустрічається легенева форма захворювання.

Нещодавно голова роумської організації "Романо Кхам" М.Г.Козимиренко подав запит заводуному Коростенської міської поліклініки В.П.Гордійчуку із запитаннями про те, яка кількість хворих на туберкульоз ромів зареєстрована та отримує медичну допомогу, які заходи вживаються щодо профілактики?

Відповідь, що надійшла згодом, була занадто скупою. В Коростені проживає близько 100 осіб роумської національності, серед яких лише в семи ромів медики виявили захворюваність на туберкульоз (до речі, за даними товариства, чотирьох осіб з прізвищами, які надала поліклініка, серед ромів немає). Якщо ці дані порівняти зі статистикою - виходить нісенітниця. А як же інші хворі? На це пан Гордійчук відповів, що найчастіше роми ігнорують обстежен-

ня в медичних закладах. Невже лікарю не відома історія? Роми - народ, який і сьогодні йде тернистими шляхами. Він постійно був обділений увагою влади, терпів дискримінацію та знущання інших націй. Також треба врахувати, що роми здебільшого неосвічені. Саме тому вони потребують більших клопотань, ніж інші, з боку держави, роз'яснень, переконань у тому, що їм ніхто не завдасть лиха.

Для раннього виявлення туберкульозу всім дітям, починаючи з року, щорічно роблять пробу Манту (проте дитячі садки та школи відвідує дуже низький відсоток ромів, через причини, вказані вище, тобто знову проблеми захворюваності лишаються нерозв'язаними). Здається, державі так зручно та вигідно: немає народу - немає проблем. А дорослим флюорографічне обстеження органів грудної клітки повинно проводитися не рідше одного разу на 2 роки, та мало хто з осіб

роумської національності працює на державних роботах, відомо яких змушували б їх проходити обстеження в лікарнях.

Однак такі обстеження дають можливість виявити захворювання на ранніх стадіях і ефективно боротися з ним. З цією метою в Коростені з 1 червня по 30 липня нинішнього року проводилося флюорографічне обстеження населення. Та я більше ніж упевнена, що жоден із ромів не знав про це (опитавши більше десяти чоловік - "Чи знають вони про флюорографічне обстеження?" - отримала чітке - "Ні!"), а міська влада необізнаність, скорш за все, вважає нормою.

Також у відповідь на запит організації: "Чи всі роми, які звертаються по медичну допомогу, лікуються та отримують безкоштовні ліки?" - представники міської поліклініки відповіли, що роми лікуються безкоштовно по "Чорнобильському статусу" та по мірі надходження "Чорнобильських коштів" (але ж усім відомо кількість цих коштів!).

Залишається лише сподіватися, що в медицині відбудеться зміни на краще.

Лариса Лебединець,
"Романо Кхам",
м.Коростень

З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО СПОРТУ

ПЕРШІЙ РОМ - ЧЕМПІОН СВІТУ З ГРЕЦЬКО-РИМСЬКОЇ БОРОТЬБИ

АНГЛУНО РОМ - ЧЕМПІОН ЛУМАКЕРО АНДА ГРЕЦЬКО-РИМСЬКО БІРКОЗАШІ

Рустам Іванович Аджи народився в Маріуполі в 1973 році, ром, заслужений майстер спорту, чемпіон світу з грецько-римської боротьби (1995р.)

У нашій сім'ї було шестеро дітей. У роумських сім'ях завжди багато дітей. Була в нас квартира в Маріуполі, жили, як інші жителі міста. Я - ром міський, नेताбір-бу "Навігатор" Маріупольського заводу важкого машинобудування. Тренер Пустовалов зробив найголовніше - заховав маленького рома в цей вид спорту - боротьбу. Оскільки протягом одного року дев'ятирічна дитина тренується тричі на день, а потім, ні з ким не порадившись, починає відвідувати тренування, які проводить інший тренер, тобто тренується вже у шестиденному тижневому режимі. Це не пояснить ні чим іншим, як тільки захоханість в боротьбу.

Рустам Аджи було 9 років і важив 26 кілограмів, коли прийшов у секцію боротьби спортклубу "Навігатор" Маріупольського заводу важкого машинобудування. Тренер Пустовалов зробив найголовніше - заховав маленького рома в цей вид спорту - боротьбу. Оскільки протягом одного року дев'ятирічна дитина тренується тричі на день, а потім, ні з ким не порадившись, починає відвідувати тренування, які проводить інший тренер, тобто тренується вже у шестиденному тижневому режимі. Це не пояснить ні чим іншим, як тільки захоханість в боротьбу.

З часом потрапив у поле зору Геннадія Гавриловича Узуна - тоді старшого тренера збірної команди України з грецько-римської

боротьби. Маленький Рустам на все життя запам'ятав пророчі слова, які сказав тоді Узун: "Тренуйся сумлінно, чемпіоном станеш! Першим роумським чемпіоном будеш! Люди будуть тебе поважати, гроші будеш мати, машину купиш. В Америку на чемпіонат поїдеш." Ці слова Геннадія Гавриловича Аджи сприйняв як програму на все життя. З 12 років він тренується під керівництвом Г.Г.Узуна. Тренер часто повторює: "Щоб вижити, потрібно працювати, потрібно бути сильним, потрібно перемагати, потрібно виживати..."

У збірній команді України він працював найбільше за всіх. Він нічого не залишав на завтра. У команді Аджи - рекордсмен по навантаженнях. Тренування для нього - як молитва для віруючого, як ковток прохолодної води для людини, яка пішки перетинає Сахару. Невгамовна тяга до праці - інакше не скажеш.

Отож, Прага 1995 рік. Фінальний бій у "божевільній" вазі 68 кг. Рустам Аджи проти неодноразового призера світових чемпіонатів, триразового чемпіона Європи, Олімпійського чемпіона 1992 року в Барселоні Атлія Репки. Про таких борців, як Репка, можна сказати, що самі вони ніколи не програють, у таких можна лише вигравати...

Рустам Аджи знав, куди йде, і знав, що дійде. Він був, як би це точніше сказати, він був вільним. Страх поразки не міг прикувати його до себе важкими кандалами. Він не смикався, він ішов. Ішов так, як сторіччями йшли по степах, лісах, горах роумські табори. Ніякі вітри не можуть зупинити цих вільних людей, дітей Землі, внич мандрівників і пілігримів. Рустам Аджи - чемпіон світу!

"Із чого чоловік тишиться найбільше? Я вважаю, у всіх народів ця радість одна - народження сина. Коли Аджи став чемпіоном світу, у мене ніби третій син народився! Так, він мені дійсно як син. З моїм колегою Миколою Пустоваловим ми ростимо Рустама з 9 років..." - зауважує Геннадій Гаврилович

Люди кажуть, що всі роми вміють співати й танцювати. Народ, говорять, такий. Свою пісню і цей ром проспівав. Пісню чемпіона, яку почувють у всьому світі. Не знаю, як у інших видах спорту, але впевнений, що серед чемпіонів світу в боротьбі ще ніколи не було жодного рома. Тепер є!

Євген Остапович,
спеціально для "Романи Яг".
За матеріалами книги
Яна Димова
"Від болю голос хрипить"

ХОДІННЯ ПО КОЛУ ПГІРІПЕ КРУЯЛ РОТА

В організації "Терні Зор" звернулася Валентина Михайлівна Бушитаренко. Вона слідером роумського служіння при церкві "Посольство Боже" м. Києва. Розповіла про проблеми ромів - мешканців столиці. Вислухавши пані Бушитаренко, порадили звернутися до одного з керівників всеукраїнської організації "Конгрес Рома України". Та згодом Валентина Михайлівна знову прийшла до нас.

- Як відреагували в організації "Конгрес Рома України" на ваше звернення?

- Я зателефонувала одному з його керівників, домовилися про зустріч. Сподівалася, що він більш конкретно сприйме мої вболовання за ромів. Адже останній скаржаться на відсутність медичної допомоги малозабезпеченим, безробітним. Було дивно почути: "Нехай звертаються на біржу працевлаштування та в Центр соціальної допомоги".

Але ж усі питання в "Конгресі Рома України" повинні ставитися на державному рівні. Показав мені цей керівник ссерокопію з газети "Сьогодні", в якій була стаття про бійку роумських та українських хлопців. Я зрозуміла, що для нього на сьогодні це найважливіша справа. Але... Відмовився керівник поїхати зі мною і до людей похилого віку та поговорити з ними. Часто-густо ці люди голодують, живуть в антисанітарних умовах, не мають коштів не те, що на лікування, а і навіть на домашню аптечку. Відмовившись, керівник послівався на те, що він не має коштів навіть на бензин. Наприкінці нашої зустрічі він порадив звернутися у МОМ.

- Чи звернулася ви туди ?

- Скористалася цією порадою, але у МОМ дали відповідь, що подібними питаннями не займаються і порадили... звернутися у "Конгрес Рома України"...

Я нікого не хочу ображати, але задумалася: чи спроможні такі керівники допомогти хоча б кільком сім'ям? Оскільки я людина віруюча, то сподіваюся, що Господь достукатся до тих людей, котрі небайдужі до ромів, які страждають.

Завдяки "Романи Яг" дізналася, що в Закарпатті, на Черкащині та і в інших регіонах України є чимало лідерів роумського руху, які активно працюють. Вони допомагають малозабезпеченим сім'ям якщо не коштами, то спробою вирішити їхні проблеми.

На жаль, у Києві певна частина ромів не знає про наявність фондів для підтримки роумського населення. Не знає, що про них хтось турбується.

Вірю, що роми стануть процвітаючою нацією, зуміють перелоборити бідність, неосвіченість, що в них з'явиться надія на краще. І в цьому їм допоможе Бог, який любить нас усіх.

Людімила Кравченко,
м. Бровари
Київської області

ДОПОМАГАЄ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЦЕНТР ЗАХИСТУ ПРАВ ЖУТИСАРЕЛ О ЄВРОПЕЙСЬКО ЦЕНТРО ПАЛО ЧАЧІПЕ

У минулому номері газети ми писали про гуманітарну допомогу для ромів, які пережили Голокост, від Міжнародної Організації Мірації, яка піклується про цю категорію людей.

Вагомо допомагає романі і Європейський Центр захисту прав ромів. Так, у Львівській області започатковано надання юридичної допомоги, у приміщенні офісу товариства "Терніпе". Юристи товариства також їздять з консультаціями по всій Львівщині.

Більшість ромів - це юридично неграмотні люди, які не знають своїх прав, навіть і не згодні з ними. Ім не зважають, що вони їх мають, право звернутися до державних установ з листом про перерахування пенсій, оформлення субсидій та інвалідність, що значно полегшить їм життя тощо. Адаже чимало ромів мають великі борги за комунальні послуги через мізерну пенсію!

Права ромів у Львові та Львівській області захищає юрист з високим кваліфікаційним рівнем З.Ф.Кінш. Але навіть він, зі своєю великою практикою, вперше зустрічається з випадками таких безпрецедентних порушень прав людини.

І це стосується не лише ромів-пенсіонерів, а й молодого покоління. Підлітків від 14 років починає загрожувати кримінальна відповідальність. На вулиці працівники міліції можуть затримати ромів без пояснення причин, а на вокзалі не один ром не може

пройти, щоб його не затримали співробітники МВС: проводять обшук, підкидають наркотики та інші заборонені речі. Вони виконують так звану вказівку керівництва на обшук "осіб кавказької національності". Також можуть незаконно проникати у домівки ромів та проводити обшук квартири, вимагають гроші тощо. У випадку відмови господарів, вони можуть підкинути наркотики і порушити кримінальну справу. М'яко кажучи, міліція знає, що ромів - найменш захищена категорія людей, і тому з ними можна робити все, що заманеться.

Звісно, відомо, що ром рома в біді не залишить. І цим користуються комунальні служби: вони неофіційно мають списки проживання ромів і можуть прийти без попередження пізно ввечері (бували випадки, коли приходили навіть у стані алкогольного сп'яніння) та вимагати погасити борг. Вони знають, що ці люди не в змоззі цього зробити. Тоді представники комунальних служб пропонують за певну суму відстригти відключення газу та світла. Якщо в цьому випадку людина не змогла дати гроші, то наступного дня приїжджають уже офіційно і відривають від електричної мережі або газу. Постраждали ром вимушений йти до інших ромів позичити гроші на оплату боргу. Тому комунальним службам вигідно приїжджати і погрожувати ромам: у будь-якому разі роми проплатять.

Люди похилого віку можуть місяцями ходити по різних державних інстанціях, щоб виробити собі субсидію. Але нічого не домагаються через те, що від них вимагають гроші. За законом - субсидія надається безкоштовно. Але звідси ж ім про те знати, якщо приватні юристи беруть шалені гроші за консультацію. Чому ж держава так жорстоко ставиться до своїх громадян? Чому державні чиновники крізь пальці дивляться на страждання людей? Чому вони це допускають? Невже їм це вигідно? Чи вони хочуть повторити часи СРСР, коли тисячі ромів були виселені зі своїх домів та відправлені на заслання? Напевно, це вигідно, тому що багато ромів, щоб розракуватися з боргами, вимушені за копійки продавати своє житло, а потім до кінця свого життя тулитися по злиденних кутках.

Завдання програми "Захист прав ромів" полягає у тому, щоб допомогти виправити це важке становище та ознайомити ромів з правами людини.

Коли роми будуть знати свої права - до них і ставитимуться по-людськи, бо вони зможуть самі себе захистити.

Отже, час беззакопання стосовно ромів минає. Роми - громадяни України, і Європейський Центр захисту прав ромів допомагає їм за це боротися.

Олена Юрченко,
м.Львів

У ДРУЗІВ

Національні меншини та доступ до правосуддя

Триває проєкт "Національні меншини та доступ до правосуддя у РФ", який реалізується у чотирьох містах: Екатеринбург - Самара - Москва - Краснодар.

У пансонаті "Селен" (м. Верхня Пішма, Свердловська область) пройшов другий раунд тренінгів для представників міліції та національних організацій. Тренінг був проведений трьома партнерськими організаціями

"Рома Урал", "Європейський діалог" та "Центр міжнародного співробітництва". Консультаційні тренінги виступали голова "Грінвіцької ради з расової рівноправності" Махан Баджуа і колишній керівник відділення лондонської поліції Грінвіча Ентоні Кросс (м. Лондон).

Тренінг був присвячений темі об'єднання зусиль національних організацій міліції і міської влади щодо вирішення спільних про-

блем. Була досягнута попередня домовленість про створення діючої структури, яка би включала в себе представників усіх трьох сторін і вирішувала поточні проблеми взаємовідносин національних меншин та міліції. На тренінгу був також оголошений грантовий конкурс між національними організаціями з теми взаємодії з міліцією та міською владою.

ERRC

З ПРИВОДУ

ЗАКОНИ ВСЮДИ ОДНІ? Законо тгемеско ай законо тгемеско

Є люди, яким не байдужі чужі біді, які намагаються хоч чимось допомогти нужденним. Миргородська організація "Романо дром" займається такою діяльністю. Буваємо в районах, ознайомлюємося з бідами, потребами ромів, складаємо списки людей, яким потрібна першочергова допомога.

У липня ц.р. я зі своїм заступником І.В. Сіднемком поверталися з поїздки на Дніпропетровщиною в селі Руденківка Новосанжарського району, неподалік від переїзду через залізницю, побачили кількох знайомих ромів. Зупинилися, аби порозмовляти з людьми, порадувати, що невдовзі вже прийде допомога.

Навіть не помітили, як промайнула автомашинка місцевого представника ДАІ 3 автомобіля ВА3 21099 кольору "баклажан" із державним номером ВІ 0758 МІ хутко вистрибнув лейтенант. Він розмахував руками і кричав: "Стій!". Підійшовши до місцевих ромів,

запитав, чому з ними розмовляють "чужі" цигани. Потім став вимагати документи від мене (сидів за кермом). Лейтенант забрав посвідчення водія, паспорти, посвідчення представника національної общини. Сів у свою машину і поїхав у Новосанжарське відділення ДАІ, навіть не пересвідчившись, чи йдуть за ним постраждалі.

У відділенні я пред'явив своє посвідчення співробітника ERRC, намагався з'ясувати причини, чому роми знаходяться тут. Правоохоронці мотивували тим, що, мовляв, у Новосанжарському районі останнім часом сталося багато крадіжок державного та власного майна, з'явилися наркотики. Ретельно перечитав усі документи та списки, які везли з собою представники "Романо дром", повернув документи. Потім наказав, що необхідно на місцевій заправці придбати 20 літрів бензину. Лише після цієї обробки посвідчення та паспор-

ти були повернуті, й ми обидва поїхали додому.

Виникає цілком резонне питання: чому представників міліції так сердить поява незнайомих ромів у їхньому районі? Чому лише ромів звинувачують у всіх бідях - крадіжках, збуті наркотиків? Яке право мали захисники правопорядку безпідставно затримувати майже на три години повноправних представників Української держави лише тому, що вони є ромі? Хба є такий закон, що ромі не мають права вільно пересуватися по території держави?

На зборах Ради Європи підкреслювалося, що в Україні часто порушуються законні права людей. Це правда. Наша правозахисна організація буде докласти усіх зусиль, аби не було дискримінації ромів у нашій країні.

Олександр Бузна,
заступник голови
Миргородської
правозахисної громадської
організації "Романо дром"

ЮРИДИЧНА КОНСУЛЬТАЦІЯ

ЯКЩО ЗАТРИМУЄ МІЛІЦІЯ ЗАЛІКЕРДЯ Е МІЛІЦІЯ

Останнім часом, за повідомленнями наших кореспондентів, у ряді міст України спостерігаються випадки затримання ромів у громадських місцях. Та цим справа не закінчується: ні в чому невинних людей у супроводі міліції відправляють у районні відділи УМВС, де роблять дактилоскопію (знімають відбитки пальців), відбирають паспорти або інші документи, що посвідчують особу тощо.

Роми повинні знати свої права, у яких випадках працівники органів внутрішніх справ мають право затримувати особу в громадському місці, які документи вимагати, у яких випадках забирати паспорт у затриманих?

Про все це - у наших юридичних консультаціях, які подаємо нижче.

У ст. 11 Закону України "Про міліцію" від 20.12.1990 р. № 65-ХІІ наведені обставини, за наявності яких працівники міліції мають право затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях осіб.

Так, працівники міліції мають право затримувати осіб:

- підозрюваних у вчиненні злочину, обвинувачених, які переходять від дзнання, слідства чи суду, засуджених, які ухиляються від виконання кримінального покарання;
- осіб, щодо яких як запобіжний захід обрано взяття під варту;
- осіб, які вчинили адміністративні правопорушення;
- неповнолітніх віком до 16 років, які залишилися без піклування;
- осіб, які виявили непокору

законній вимозі працівника міліції;

- осіб, які перебували в громадських місцях у стані сп'яніння, якщо їх вигляд ображав людську гідність і громадську мораль або якщо вони втратили здатність самостійно пересуватися чи могли завдати шкоди оточуючим або собі;

- осіб, яких запідозрено у занятті бродяжництвом;

- осіб, які ухиляються від виконання постанови суду про направлення на примусове лікування від хронічного алкоголізму або наркоманії;

- військовослужбовців, які вчинили діяння, що підлягають під ознаки злочину або адміністративного правопорушення.

Згідно з п.2 ст. 11 вищевказаного Закону працівник міліції має право перевіряти у громадян при підозрі у вчиненні правопорушення документи, що посвідчують їх особу, а також інші документи, необхідні для з'ясування питання щодо додержання правил, нагляд і контроль за виконання яких покладено на міліцію.

Згідно з положеннями ст. 11 Закону "Про міліцію", Закону "Про запобіжне затримання особи" від 29.07.1994 р. № 150/94-ВР, Кримінально-процесуального кодексу, Кодексу про адміністративні правопорушення, документи вилучаються в особи у випадках затримання останньої, наявності підозри про підроблення документів, коли документ може бути речовим доказом, а також коли документ необхідний для з'ясування питання щодо додержання правил, нагляд і контроль за виконанням яких покладено на міліцію.

Змішати стереотипи стосовно ромів не тільки у славному розумінні, а й оточуючого населення - головне завдання ромських організацій на сьогодні.

"ЧАЧІПЕ" ВИХОВУЄ ПРАВОСВІДОМІСТЬ

Соціально-економічні перетворення на початковій стадії посткомуністичного суспільства гостро вразили найменш захищені його прошарки. І в першу чергу - це було ромське населення.

Парадоксально, але велика кількість ромів вдячні саме комуністичному періоду. Проте аналітики, які розглядають питання економічного становища ромів як у попередні десятиліття, так і у новій системі, виходячи з понять рівності, працевлаштування, освіти, відзначають, що у період "нового соціалізму" соціальна рівність не існувала ніколи.

Роми завжди були таким прошарком суспільства, в якому був найнижчий рівень освіти, зайнятості, прибутку. В основному (але не завжди) душею - стабільно), вони хоч і мали роботу й певні заробітки, та займалися здебільшого некваліфікованою працею. І тому в нових соціальних умовах у них не було стартових можливостей для створення власного бізнесу. Намагання розпочати свою справу наражалися на недосконале законодавство, в якому залпувалися майже всі, хто його започатковував. Оскільки воно завжди було на межі до-

втрата стабільної роботи частини населення, що була пов'язана з закриттям фабрик, заводів, підприємств, появи масового безробіття у посткомуністичних країнах, перехід до нових форм власності, - все це відкинуло ромів за межу бідності, за якою - суцільна злиденність.

Проте не можна не відзначити і позитивні зміни, які відбулися в це десятиріччя. Демократичні перетворення, знищення тоталітарного диктату - дозволили підняти рівень ромського руху. Створення значної кількості національно-просвітних товариств майже в усіх областях України - тому підтвердження. І якщо в перші роки вони здебільшого були в основному просвітньою діяльністю, розвитком культури і освіти, то в останні роки відзначаються новим напрямом - це серйозна праця з захисту прав ромів, що на сьогодні найбільш актуально.

Новий, якісний вищий за своїм статусом ромський рух є боротьбою зі знедоленням, дискримінованим становищем ромів, яке досі існує у суспільстві. Національні товариства розпочали боротьбу за рівноправну позицію та повну емансипацію.

(Продовження на 9 стор.)

ЗГАДУЮЧИ ВІЙНУ...

ВОНА ПЕРЕЖИЛА КОНЦТАБІР ВОЙ ПРЕДЖІВДІЛЯ О КОНЦТАБОРО

23 серпня, напередодні Дня незалежності України, харків'яни відзначили ще одну велику дату в історії міста: визволення від німецько-фашистських загарбників. До цього свята місто, яке завжди, готувалося завчасно. Але цей рік особливий, бо це день ювілейний - 350-й рік від заснування Харкова.

До речі, в місті одна з усіх добре відомих вулиць так і називається - 23 Серпня. Її прикрашає постать солдата-визволителя. Цю дату - 23 Серпня - відзначали дуже урочисто разом з усіма і роми. А вже у місті існує понад 20 національно-культурних товариств, працює і Харківська обласна національно-культурна товариство циган "Ромен", зареєстроване в грудні 1995 року. Засновником (і зараз президентом) цього товариства є Іван Іванович Матюшенко.

Бажаючи якомога більше дізнатися про історію ромського населення Харківщини, І.Матюшенко неодноразово звертався до скарбів знаменитої бібліотеки ім.В.Короленка Там він знайшов відомості про перепис населення міста, в якому згадується про проживання на Харківщині ромів.

Але зараз, у ці пам'ятні дні, хочеться згадати, як пережили тяжкі роки фашистської окупації з 1941 по 1943 рік представники ромського населення Харківщини, очевидці тих лихих років, які на собі

відчули жакливі часи війни. Цих людей стає з кожним роком менше і менше, адже відтоді минуло вже 60 років. Вони були тоді дитини, але спогади про війну залишилися на все життя. Перенесені втрати, біль та знущання відбилися на стані здоров'я всього цього покоління. Та дух цих людей залишився незламним. Вони і понині вражають своїм життєлюбством.

Ми вклоняємося перед мужністю цих людей.
Одна з них - Ганна Олексівна Юрченко, яка мешкає в Золочівському районі Харківської області. 10 січня Ганні Олексівні виповнилося 78 років, проте і зараз вона справляє неабияке враження своєю пам'яттю, доброзичливістю та гарним зовнішнім виглядом. Розумні очі з любов'ю дивляться на життя, на дітей, внуків, правнуків, які її оточують, навіть праправнуки вже є!

Ганні виповнилося 15 років, і вона була вже заміжньою жінкою, коли почалася Велика Вітчизняна війна. Війну Ганна зустріла у місті Кременчук Полтавської області, де жила разом із великою ромською сім'єю своїх родичів. Коли до Кременчука ввійшли німці, вони розстрілювали циган, як і євреїв. Ганна з чоловіком Гордієм сховалися у сусідів, знявши ромський одяг та переодягнувшись в інше. Зовнішністю Ганна не була схожа на ромку. Світла шкіра не видавала її походження, що потім, мабуть, і врятувало Ганні життя. Тому її з

чоловіком, як й інших жителів, відправили на роботу в Німеччину. Потрапили у Кенігсберг, у табір "Горштейн". Там протягом усієї війни вони і перебували: Ганна з дітьми - у жіночому баракі, а чоловік - окремо, у чоловічому. У бараках були 3-поверхові настили. Ганну з дітьми загнали на третій. У таборі загинули двоє її синчиків: одному було 2 роки, а другому - лише рік та 2 місяці. Втекти звідти не було можливості, бо всюди були болота, а далі - море. До табору приходили заморжені німці, які вибирали для роботи у своєму господарстві робітників. Кожен мріяв потрапити на таку роботу, бо робітників годували. Але з дітьми ніколи не брали. У концтаборі за всім стежили, обшукували, забирали їжу, а ще - всі бігли: і дітей, і дорослих. Фашизм мав жакливе обличчя. Та Ганна вижила, вижив і її чоловік.

Після закінчення війни вони повернулися в Україну. Із 9 народжених дітей залишилися 5. Ці діти продовжили їх рід далі. І тепер у баби Ганни 16 онуків, 19 правнуків, навіть одна праправнучка є.

У різних місцях доводилося їй жити і на Полтавщині, і на Харківщині. Зараз Ганна Олексівна проживає у Золочівському районі Харківської області. Минулого року не стало її чоловіка. Але рід продовжується в дітях та онуках...

Тетяна Падгускі,
м.Харків

СВІТОВИЙ КІНОЕКРАН ПРО ЖИТТЯ РОМІВ ЛУМАКЕРО КІНОЕКРАНО ПАЛО ДЖІВІПЕ РОМЕНГЕРО

(Продовження. Початок в № 12)

1929

Здійснено другу вітчизняну екранізацію драми Л.М. Толстого "Живий труп" (сценарист і режисер-постановник Ф.О. Оцет). Фільм поставлено разом із німецькою фірмою "Прометеус". Роль Федора Протасова виконав Всеволод Пудовкін, майбутній відомий режисер і теоретик кіно. Роль циганки Маші виконала 25-річна Нато (Наталія) Вачнадзе.

1935

У Німеччині режисер К.Хартль зняв музичний фільм - сценічну постановку відомої оперети Йогана Штрауса "Циганський барон" ("Der Zigeuner Baron"). Дивно, що це стало можливим у Німеччині, у той час, коли там фашизм був у фазі дикого розгулу.

У СРСР створено художній фільм "Останній табір" (режисери-постановники З.Маркін та М.Вігухов), у якому роль Альти, доньки ватажка табору, блискуче виконала неперевершена ромська актриса Ляля Чорна, хоча це був її кінодебют. Ромбідняк Ютко - артист Микола Мордвинов.

Фільм було відновлено у 1968-му, тобто через 32 роки. Остан-

ня його демонстрація по Центральному телебаченню СРСР відбулася 31 грудня 1985 року. Перед його показом перед глядачами зі своїми коментарями виступив відомий ромський артист, багаторічний головний режисер Московського театру "Ромен" Микола Сліченко.

1939

У Сполучених Штатах Америки випущено художній фільм "Грозний перевал" ("Wau the ring heights") за однойменним романом англійського письменника першої половини XIX століття Емлії Бронто. Його творцями були: американський режисер Уільям Уайлер та оператор Грег Толанд. Роль рома Хоткльфа виконав англійський актор Олівер Лоренс Керр. Майже через 60 років після виходу цього фільму нова екранізація роману Е.Бронто відбулася на батьківщині письменниці - в Англії. Назва фільму залишилася та сама, але постановники і актори вже були представниками нового покоління.

(Далі буде)

Рубрику веде
Степан Келар

ВІЙНА ТА УРОЧИСТІ: СВЯТКУВАННЯ НЕРОЗСУДЛИВОСТІ МАРІПЕ АЙ ЛОШ: СВЕНТО АЙ НАЙ ЧАЧІПЕ

Існуючі у європейців, та й не тільки у них, стійкі стереотипи щодо ромів неможливо зруйнувати. Вони хочуть бачити ромів саме такими, якими собі уявляють, навіть якщо реальність та навколишній світ свідчать за інше. Так чи інакше, але "в усіх європейських культурах циганський світ - притулок для всіх, хто прагне втекти від клаустрофобних стереотипів свого буденного життя, в якому люди можуть вгамувати спрагу до принади негуманного життя", - так пише у своєму дослідженні причин етнічних конфліктів Маттіас ван де Порт "Цигани, війни та інші приклади неприборканості" (Київ, 2001 рік, видавництво "Свенас").

Розглядаючи причину виникнення етнічного конфлікту у сербському місті Нови-Сад, споглядаючи події через призму ромської спільноти, автор крок за кроком викладає своє судження на причини війни, що виникли у регіоні.

Цих причин п'ятнадцять, відзначає Маттіас ван де Порт. Найперша і найголовніша з них - це не тільки військові та стратегічні міркування з приводу колишньої Югославії, а і подвійні стандарти, які існували в Європі щодо Югославії. "Це було приголомшливе нехтування здоровим глуздом" у корисливих цілях левних держав.

Ще одна причина - економіка та політичне безладдя Югославії кінця 80-х - початку 90-х років.

Немаловажну роль у розв'язанні воєнного конфлікту на Балканах відіграли місцеві ЗМІ, які подавали приклади, історії, демонтовані реальністю. Вони поширю-

вали інформацію про жакливі різанину та криваві акти жорстокості, які нібито відбувалися у наближених воєнних зонах, смакували жакливі подробиці, замість того, щоб відкинути неправдиві свідчення й вигадки.

Разом із тим, сербські газети, радіо, телебачення поширювали воєнну пропаганду, граючи на патріотичних почуттях сербів. "Ми жителі Балкан, і розсудливості та гармонія просто чужі нашій природі", - такою була суть цих журналістських виступів.

У той же час більшість сербських ЗМІ показували албанців як людей примітивних, ці примітивність доводилася на клановій ментальності, на актах кровної

помсти, насильства та участі у торпівлі зброєю тощо.

Незважаючи на те, що Югославія була конгломератом різних націй та народів, різноманітних віросповідань, серби забороняли трансляцію албанської (мусульманської) музики, навіть східних любовних пісень.

Щодо ромів, то єдиною дозволеною формою популяризації їхньої музики були в той час лише виступи музичних ромських колективів. До речі, ця музика збирала навколо себе не лише ромів, а й представників народів, які воювали між собою. Якраз цього й не вибачили албанці ромам Косова. Останні опинилися ніби між молотом і ковалдом у

Косові. Саме ця незалежність і стала тою гіркою причиною, що викликала вигнання всіх ромів з цієї території.

Ще однією причиною конфлікту, яку виводить Порт, є існування в середовищі самих сербів ідей розподілу світу на дві категорії, дві чітко розмежовані, несумісні половини, - примітивні та цивілізовані народи. Себе вони зараховували, звичайно, до цивілізованої нації, а східні народи - до примітивних. Сербська інтелігенція підтримувала ці ідеї та настрої, не дозволяючи громадянам недовизначності вибору, тим самим втягуючи їх, особливо молодь, у воєнний конфлікт.

Що ж таке цивілізованість, з

точки зору цих ідеологів? Автор "Європейської історії" цитує Мілану Івановича, ромського музиканта з модного ресторану "Дукат": "Аби бути цивілізованим, вважає він, ви повинні вирости у багатій родині, де ніколи не бракує грошей. Лише тоді ви можете поводитися справді як фін чоловік". (Пояснимо, що цей вислів означає в Сербії "нову людину").

Звідси бере свої витoki сербський націоналістичний рух, який у наші дні поширюється серед молоді через освіту, пропаганду, ЗМІ. У шкільних підручниках культивуються романтичне дикуство та неприборкуваність гайдуків як крайні вирази нібито народного духу та вільних стрільців "великої славетної середньовічної історії сербів". Приховувалися соціальні знання та обізнаність із дійсною і реальною історіями.

Чималу роль у формуванні націоналістичного духу відіграла сербська православна церква, яка намагалася створити у державі була на зразок "ми - група", щоб нібито убезпечити сербську громаду від повної асиміляції.

"Харчування нації на суворій дегі брехні", яке було властиве Югославії того періоду (кінець 80-х - початку 90-х років), і призвело до виникнення конфлікту в цій країні, вважає Маттіас ван де Порт.

Осміслення цих подій, їхніх причин та майбутніх наслідків повинні бути для деяких "гарячих голів" - у першу чергу політиків, стримуючим фактором у розв'язанні національної ворожнечі.

Євгенія Навроцька

ЧУДОВІ КОВАЛІ Й МУЗИКАНТИ

ШУКАР КОВАЧА АЙ ЛАВУТАРА

(Ювілей одного поетичного твору)

Автора поезії "Цимбалісти-ковали" Олександра Яковича Ющенка, одного із патріархів сучасної української літератури, знаю добре і давно. Він людина вже досить похилого віку, адже недавно, 2 серпня, йому виповнилося 87 років. Та, незважаючи на такий вік, Олександр Якович бере активну участь у житті Національної спілки письменників України, буває на творчих вечорах, постійно цікавиться творчістю молодих. Не складає він і пера. Пише вірші, спода. Словом, живе і дихає рідною літературою.

Але останні кілька місяців хвороба таки притиснула його до ліжка. До того ж, у травні цього року помер його 57-річний син, мистецтвознавець і публіцист. Можна уявити, яке це горе для людини, та ще й старої. Та Олександр Якович тримається мужньо.

Готуючи "Антологію української поезії", яка має вийти українською і ромською мовами, тобто двома мовами (над перекладами, крім М.Козмирненки, працюють О.Білоус, Р.Набаранчук, О.Марчук), я як упорядник звернувся до Олександра Яковича з проханням, щоб він сам підібрав низку власних віршів для цього видання. Поет швидко відгукнувся. Я сказав Олександрю Яковичу, що включив до антології його давню поезію "Цимбалісти-ковали", і попросив поета пригадати історію написання цього твору, і які мотиви надихнули його на це.

І ось про що я дізнався від автора.

Було це ще влітку 1954 року. Тобто півстоліття тому. В село

Рік тому, а саме 23 липня 2003 року, в газеті "Романі Яз" було надруковано кореспонденцію броварської кореспондентки Людмили Кравченко. В ній розповідали про добродія Володимира Золотаренка, про його батька та діда. Авторка розказувала, що десь, в якійсь газеті прочитала поезію Олександра Ющенка, яка називалася "Цимбалісти-ковали" і була присвячена дідові та батькові В.Золотаренка. Вона навіть переписала текст і надіслала його до редакції, а редакція надрукувала цей твір поряд з її кореспонденцією.

А сьогодні мені хочеться розповісти читачам "Романі Яз" про історію написання цього твору.

Вишеньки, що у Бориспільському районі на Київщині, приїхала велика група майстрів мистецтва та літератури. Селяни з радістю прийняли столичних гостей - композиторів, співаків, поетів. Гостям, серед яких був і Олександр Ющенко, цікаво було дізнатися, які тут славні люди живуть і самовіддано працюють на землі, відроджуючи зруйноване віною господарство.

А у Вишеньках була тоді велика кузня, яку жартома люди називали "Уралом", бо вона й справді у масштабах села нагадувала цей край, гіганта металеві інструменти. Кузня виробляла і ремонтувала все, що потрібно було для сільського господарства і побуту, - реманент, різні прилади, побутові речі.

І що найцікавіше - ковалями у тій кузні були старий Влас Золотаренко, його син Яків, онуки Влад і Петро (останній - це батько задуваного В.Золотаренка). Тобто це була ромська родина, яка працювала у своєму "Уралі" однією бригадою.

В селі шанували ковалів, бо й

було за що. За їх золоті руки, за працелюбство. А ще були вони чудовими музикантами. Їх очолює запрошували грати на весілля, хрестини, сільські гулянки.

Поет Олександр Ющенко мав змогу на власні очі бачити, як у кузні працюють, мов справжні чарівники, дід, син і онуки, потім бачити і чути, як незрівнянно грають вони на цимбалах - тоді рідкісному музичному інструменті. І це надихнуло його на створення згаданого поезії. Ось як там селяни представляють своїх ковалів:

Є сім'я така у нас:
Діо Улас та внук Улас,
Батько Якія, син Петра.
Це і є "ремонтбіро".

Поезію "Цимбалісти-ковали" написано тоді ж, улітку 1954 року, як то кажуть, під свєжими враженнями.

Як бачимо, твір має реальну основу, його мотивом або, висловлюючись літературознавчим терміном, ідеєю, є реальна дійсність. А оскільки у творі відбита картинка справжнього, тобто

реального життя, то, зрозуміло, що він належить до творів з чітко означеною сюжетною лінією. Крім того, поезія персоналізована. Позитивні персонажі, образи яких виведено в поезії, - не плід фантазії поета. Вони - від конкретних прототипів. Автор навіть імена своїх героїв не мняв, а залишив справжні. Отже, ці властивості твору, тобто його сюжетність, конкретність об'єктів (ковалі, середотця, кузня тощо) та й весь зміст надають йому ознак, притаманних поезії.

Уперше поезію "Цимбалісти-ковали" було надруковано лише через рік після її написання - в газеті "Колгоспне село" від 5 жовтня 1955 року (колишня назва теперішніх "Сільських вістей"). Потім її було включено до поетичної збірки О.Я.Ющенка "В коханні признаюсь", що побачила світ наступного, 1956 року, в Києві. Вітрець ця поезія опублікована в книжці "Вибране" (Київ, "Дніпро", 1987). Перекладалася вона і на російську мову і була надрукована у збірці "Радуюсь кожному дню", що

побачила світ 1977 року в Москві у видавництві "Художественная литература".

Треба сказати, що з кожною новою публікацією автор удосконалював твір. Тому у "Вибраному" (1987) варіант "Цимбалісти-ковали" стилістично і змістовно набагато кращий за першодрук.

Присвята також з'явилася не одразу. В першій газетній публікації її не було. І хоча в тексті вірша названі імена ковалів, яких прославляв автор, але конкретність їх образів була ще неповною. А от коли у "Вибраному" після назви "Цимбалісти-ковали" читачемо рядок присвяти "Сім'ї ковалів Золотаренків", ми вже знаємо конкретні справжні імена героїв поезії. І дуже приємно, що цими героями виявилися саме робітники роми, яких автор охарактеризував так:

Наші славетні ковалі -
Це артисти від змаї.

Степан Келар,
письменник

"ЧАЧІПЕ" ВИХОВУЄ ПРАВОСВІДОМІСТЬ

(Закінчення. Поч. на 7 стор.)

Ставлення суспільства до ромської спільноти як до людей нижчого гатунку, прихована і явна дискримінація - це фактори, які змушують ромів об'єднуватися для правового захисту. Тому, коли було зареєстровано Всеукраїнську правозахисну Асоціацію "Чачіпе" ("Правдивий захист") у кінці травня цього року, радості не було меж. З усіх кутків України йшли телефонні вітання (ромська пошта діє швидко). Вітали одне одного голови всіх шістнадцяти регіональних організацій, які були засновниками нового об'єднання. А це - ромські товариства з Чернігівщини, Сумщини, Херсонщини, Донбасу, Волині та інших.

Головна мета новоствореної організації (як записано у статуті Асоціації) - це підвищення рівня самосвідомості ромських громадян, "сприяння та лікування про поліпшення правового, соціального, культурного становища ромського населення". Для цього проводяться правозахисні семінари й тренінги по всій Україні.

Домагатися дотримання конституційних норм, чинного законодавства, досягти такого рівня, коли на ромів будуть дивитися не зверхньо, а як на рівноправних членів суспільства, це і є головним завданням новоствореної правозахисної організації.

Євгенія Навроцька

ТРАДИЦІЇ, ОБРЯДИ, ЗВІЧАЇ

ЯК ПРИВОРОЖИТИ КОХАНОГО

Моя бабуся ніколи не була красунею, але чоловіки завжди втрачали від неї розум і спокій. Після 40 років з нею трапилася біда. Вона втратила зір. Але на відміну від інших жінок не розгубилася і не впадо у відчай - дала собі раду навіть у цьому стані. І, як не дивно, прихильників у неї не поменшало. Її розум і мудрість не переставали дивувати і захоплювати. Як спитаєш, буває, у чому її секрет, вона хитро посміхалася і говорила: щоб чоловік тебе любив і не пішов до іншої, потрібно його добре годувати, але, не аби чим, їжа мусить бути смачною і корисною. Включайте у раціон чоловіка їжу, яка приготовлена вдома і вами. Тоді він зможе оцінити ваш талант справжньої господині. Корисні йому будуть солодощі, тістечка, пряники, салати зі свіжих овочів і фруктів, не за-

вадить й куряче м'ясо. І не забувайте про приправи, вони надають гостроті почуттям.

А ще моя бабуся навчила мене молитви, якої, в свою чергу, навчили її:

"Девляле, мангав ту ме, те шу-не амен, ле манушен тйрен, ту Девла сан іген опре катар аме, аме те мануша сам іген тейле катар тут, со сам аме ле цїне мануша, карінг тут, де мангас аме мндик тут, те жути, те шуєс, амен, те джєс пре аменде. Жутисар мангав ту, мангє, дик пре мандє, на сунун мандар канчи, канчестар. Дема соде ме мангав тавел, аме мндик туже наїс пенав, а машкар манушу тут помонинав, те анав до іло жанав, сакоксене парту тесерон пенав. Алуля".

Ніка Родженствєнська,
м.Дрогобич,
Львівської області

РОМ-ПРЕС

Ультиматум принца Чарльза

Принц Чарльз вирішив жорсткими методами позбутися ромів, які об'їждали табір на його землі. Близько 20 караванів (з собаками, курами та конями) прибули у село Дорсет і затримали в ньому, мотивуючи цю затримку хворобою одного з малюків. Представники герцогства Корнуольського спочатку погодилися на зулинку, проте тепер побоюються, що їм, можливо, доведеться застосувати силу. "Ми маємо домовленість з мандовниками тільки на кілька днів, а не на тривалий час. Якщо вони не поїдуть, то ми змушені будемо діяти згідно з ситуацією".

Роми не підкорилися попередженню королівського управителя. "Якби принц Чарльз прибув сюди, то ми випровадили б його", - проголосив один з них.

ПЕРШИЙ ПАМ'ЯТНИК ГОЛОКОСТУ В БІЛОРУСІ

27 червня нинішнього року в Республіці Білорусь у Барановицькому районі відбулося урочисте відкриття першого в історії країн Балті та СНД пам'ятника ромам, які загинули під час Голокосту.

Ініціатором і організатором спорудження пам'ятника є голова громадського об'єднання "Білоруська циганська діаспора" і президент міжнародного Союзу ромів країн Балті та СНД Олег Олександрович Козловський, який запровадив у життя цю ідею за участі членів правління організації.

Пам'ятник являє собою меморіальний камінь, на якому зображене колесо від циганського воза. Хрест є символом віри, а колесо символізує кочовий спосіб життя ромів.

На пам'ятник прикріплена таблиця ромською та білоруською мовами, на якій написано: "Тут поховані наші брати цигани, розстріляні фашистами влітку 1941 р." та "Дуй табори з сасы розмардз дуй табори дз пхув пашлз дз нз карєє шэлєс ромен джувлен, ромэн і чхаворєдн. Продажан брєрша джухал ило хасинє сєрє рома дэвлєскє рає мєк явєл з пхув лохки тэ дэл дэвлєл".

Символічно є те, що пам'ятник розташований у лісі, в якому є

також пам'ятні таблиці загиблим білорусам, полякам і євреям.

Почалося урочисте відкриття пам'ятника з виступів представників Барановицького міськвиконкому, громадського об'єднання "Союз поляків і Білорусі" та О.О.Козловського. На місці події був присутній також представник Союзу білоруських єврейських громадських об'єднань і громад. Потім відбулося відспівування загиблих ромів, яке провели представники двох конфесій, - православної та католицької.

Завершився захід урочистим покладанням вінків. Це зробили дві ромські дівчинки в національних костюмах.

Артур Гомонов,
заступник голови
громадського об'єднання
"Білоруська циганська діаспора"

На світліні: пам'ятник Голокосту в Білорусі.

Поради віт Рақи Драбаріне кгафаре Рақа з 15 вересня

Овен - творче натхнення - це те, про що ви останнім часом забули. Проте саме зараз можуть з'явитися на світ шедеври, чим би ви не займалися. Задоволення, на жаль, буде тільки моральним. А гроші отримаєте від укладених раніше угод. Ваше кохання взаємне, можете не сумніватися. Тим, у кого болить спина, бажано терміново звернутися до лікаря.

Телець - зараз ви всім потрібні, але не дуже собою задоволені, хоча матеріальне становище досить приємне. Можливо, настав час переглянути свої моральні цінності. Не перетворюйтеся на "домашнього деспота", краще зробіть щось приємне для близьких людей!

Близнята - більше оптимізму! Від того, що ви будете просто страждати, нічого не зміниться, лише нерви псуються. Торговельними справами у найближчі два тижні займайтеся обережно, можливі збитки. А от все, що має відношення до техніки, можете ремонтувати, міняти, дарувати. Приємна зустріч із давніми друзями підніме вам настрій.

Рак - змани міця роботи або нові партнерські відносини зараз дуже доречні, від цього буде прибуток та гарний настрій. Та ви чомусь важко "відриваєтеся" від старого. В особистому житті може з'явитися новий персонаж протилежної статі, який вас зацікавить. Папери, що ви відклали у "довгий ящик", краще оформити негайно, бо від цього залежить стан ваших подальших справ.

Лев - дуже важко робити все і одразу, тим більше, що ви зовсім не бережете своє здоров'я. Зверніть увагу на серце. Спілкування з родичами буде приємним, та даремно ви намагастесь задовольнити потреби всіх! Невеликий ремонт або купівля-продаж помешкання будуть дуже вдалим.

Діва - впадо з днем народження! Не ховайтеся у куточок, великий натовп родичів та колег, які бажають з вами поспілкуватися, знайде вас хоч де. Службові справи пдуть краще, якщо ви порадитесь з фахівцем. Отримайте несподіваний подарунок від малознайомої людини.

Терези - ситуація, на яку ви не можете впливати, вирішитися без вашої участі. Дозвольте близьким людям приймати рішення без вашого тиску. Матеріально краще відокремитися на деякий час від партнерів та друзів. Але якщо такої можливості немає, будьте уважні, перевіряйте кожну букву, рахуйте кожну копійку. На кохання, на жаль, залишиться дуже мало часу!

Скорпіон - якщо ви були необачні в спілкуванні з колегами та родичами, доречним буде вибачитися. Та не варто "товкати воду в ступі", є безліч інших справ, якими ви б могли зайнятися. Вони не менш прибуткові, а ваше добре ім'я таким і залишиться. Курс лікування або хоча б масажу, це те, що підтримає у непростій для вас період.

Стрілець - часу ні на що не вистачає, гроші витрачаються зі швидкістю звуку, але ви ж робите важливі справи не тільки для себе, а і для всієї родини. Ваше становище у суспільстві має значно поліпшитися, авторитет зростає, ваших порад дотримуються. Це вже перемога! Стан здоров'я турбує, та зараз вам достатньо доброго слова, і ви знову на крилах!

Козеріг - досить багато часу займають дрібниці, намагайтеся доручити оточуючим "зайві" для вас справи. Спілкування з людьми, що мають різний соціальний статус, допоможе вам по-іншому подивитися і на власні проблеми. Приємні новини здалеку надійдуть від жінки. Бажано не курити.

Водолій - знайдіть щось поетичне в домашніх справах, все одно комусь треба мити посуд. А щодо "високих матерій", відкладіть серйозні справи на жовтень. Добре придивіться, хто поруч із вами, можливо, слід змінити стиль цих стосунків. Не завжди це має бути гра в одні ворота.

Риби - інколи краще зробити і пожалувати, ніж шкодувати, що не зробив. Поради слухати не має сенсу, бо ніхто, крім вас, не розуміє ситуацію, що склалася. Людина, яка поважає себе, має шанс на повагу інших. Гроші, які ви витратите на юридичні справи, швидко повернуться з іншого джерела.

РОМАНИ ЯЗ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітницького товариства

Реєстраційне свідоцтво серія KB №5877 від 20.02.2002 р.

Газета виходить за підтримки Європейської комісії та Інституту Відкритого Суспільства (м.Будапешт)

Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Євгенія НАВРОЦЬКА**

Редакція не завжди поділяє позиції авторів. За точність наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправити мову і скорочувати матеріали.
Повний або частковий переклад матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романі Яз"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Дунаєвського, 18, телефон (03122) 61-39-56.
E-mail: romyag@tn.uz.ua
http://www.romaniyag.uz.ua

Видруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13.
Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 1187

РІК ПОЛЬЩІ В УКРАЇНІ

Шановні читачі, пропонуємо вам народну казку, творчо оброблену відомим польським письменником, журналістом, відомим діячем ромського руху Стагіро Станкевичем.

Як ром просив у Бога землю

Було це давно, ще в ті часи, коли жили наші праотці. На планеті було набагато менше людей, ніж тепер, і хоч вони важко не працювали, жили в достатку. Та багато хто хотів стати ще багатшим та щасливішим.

У ті часи ромів було теж не багато й жилося їм не найкраще.

Одного разу вилежувався один ром під сонечком й роздумував про свою долю та майбутнє своєї сім'ї.

- Ех! - подумав він, - що буду ламати собі голову. Буде, що Бог дасть! Повернувся на інший бік і заснув.

А ж ось розбудив його якийсь голос:

- Гей, роме! Роме! Що вилежуєшся під сонцем? Так і життя проплиш. Краще встань, бо сьогодні великий день. Вставай скоренько, не спи. Сьогодні велике свято для всіх народів світу. Бог землі роздає і з них пізніше постануть славні королівства.

- Що? Всім дає землі? Без винятку?

Ром швидко встав, обтрусив одяг, витер мокре від поту чоло.

- Біжи швидко до Бога й тобі дістанеться. Я теж дістав землю для свого народу і тепер їду туди, щоб заснувати своє королівство.

- Дякую тобі, добрий чоловіче, що ти сказав мені про це.

Ром підняв з землі свою шапку, взяв дубовий посох й побіг шукати Бога.

Біжить, біжить, аж ось бачить, сидить на придорожному камені Бог. Ром став перед ним на коліна, склав руки, як для молитви й попросив:

- Боже, ти знаєш, я бідний ром. Не маю нічого свого. Я чув, що Ти роздаєш землі. Прошу Тебе, дай і мені шматок, щоб і я міг заснувати своє царство.

Бог ласкаво всміхнувся й відповів:

- А чому ти так пізно прийшов? Напевно, ти довго спав. Інші давно вже тут були і я віддав їм все. Для тебе землі не залишилося.

Коли ром це почув, то ще дужче почав просити Бога:

- Пане, що ж ми з братами терпимо? Куди маєм подітися? У мене багато дітей та велика рідня. Як тепер жити на цьому світі?

Бог глянув на рома, всміхнувся й мовив:

- Якщо б я мав хоч якийсь шматочок землі, я б дав тобі його. Та в мене нічого не залишилося. Але не сумуй, що роми не будуть мати своєї землі! Ви ж любите подорожувати, а не сидити на місці. Тому буде краще, що ви не закладете власного царства. Я думаю, що буде краще, якщо замість землі я дам вам розум. Якщо правильно будете його використовувати, будете щасливіми. Якщо ні - згубите себе, своїх братів та сестер. Даю тобі розум.

Ром подякував Богу за подарунок й пішов, роздумуючи над його словами.

Переклад Аладара Адама

Сар о ром мантелас Девлестар песке тгем

Сас варехана анде пурані вбрама (лума), амаре, прапапенгерге, прапуя сас дживе. Пе лума нас бут мануш сар аканак. Вон парес бутві чі кернас а траїнас (дживенас) мішто. Сако мануш камлас тавел барвало ай бахтало. Анде код вбрама сас цера ром. Но вон чорорес траїнас (дживенас).

По кгаморо пашльолас о ром ай думініелас пал пескері доля ай пал пескере семья (фамілія).

- Ех! - думініл песке. Со ме нагрв муро шейро. Ейла со Дейл дела!

Вісарда нес пекавер рік ай засуфта.

Анде код вбрама варесаво гласос лес о пре уштада:

- Гей, Рома! Рома! Со ту пашльос про кгам. Авка шай пре совес о траїо (дживіне) май федер уст опре, бо ада двієс баро свенто (непос).

- Ушти опре май сіго, на сов. Адес баро празніко, саворе манушенге лумаке (саетос). О Девлоро пгвуа роздел.

- Со? Саворенге дел?

- Джа май сіго ко Девлоро тге тут дела пгву.

О гаджо пгенел:

- Ман дїна пгву міре народоске.

- Наїс туке, мануша, гой, со ту манге пгендїл.

О ром авсдїна пале пгву пескері стаді, іля пескері ровлі ай гейла те роден ле Девлорес.

Нашел, нашел вешенца баро дромденца. Дїжел, про бар бешел о Девлоро. О ром про кгоча тердїя, о васта стода ай модлініл (руді) пес:

- Девла, ту джанес ме сом чоро ром. Ман нане нічі. Ме шундїом, со Ту роздавкерес саворенге е пгвуа. Мангав Тут, де тге амен ієгк ціні пгворі. Те керас амане кралїнен. О Девлоро шукарес засаня ай пгенел:

- А соске ту позно авлял?

- Ту бут совес. Ме саворі пгву оїном. Аканак амане манде пгву кай тге дав туке. О ром дуредер лас тге мангел не Девлорес.

- Девла, міро сомє аканакє кераво. Саворе манушенге сі пескері пгву, а ле ромен на авела. Кай аме канакє чорора тгаваса амаро шейро? Кай джаса те траїн (те дживен) пе кад шукар лума (саетос)?

О Девлоро дїжел по ром асал ай пгенел:

- Шун рома, тге авел ман варесаво тгем дїномєс бі туке. Ман нане бутедер пгву. Саворі пгву роздїном ле гадженге. Вон май сіго авіле тгугар. Аканак ніч ман нане. Туменге драго те траден пал тгема. А на те бешен пе ієгк тган. Анде кодо май федер тге навел тумаро кралїне. Ме думїна (гїндї) май шукарес авла, ваше пгву, ме ту мен дава гїдо. Тге тумє мішто думїна авна бахталє. Сар кодо, чїкрена тумєн хасарена тгумаре прагелен ай тгу марє пгенан.

Дав тут говді. О ром палїкердї (наїс) е Девлореске ай гейлас думініелас пал Лескере лава.

Творча обробка казки Стагіро Станкевіча

Вітаємо!

Недавно в місті Донецьку на весільний рушничок стали **Наталка** і **Саша Буко**.

Зичимо молодим широкі і палкої любові, сімейного щастя, благополуччя.

Президент Донецької обласної ради "Романі" В.М.Ніколаєнко. До цих теплих вітань приєднуються і редакція та читачі газети "Романі Яз".

ІГРИ З ПРИСЛІВ'ЯМИ І ПРИКАЗКАМИ

Пропонуємо читачам подумати, яка з цих приказок зайва

Не родися красивий, а родися щасливий.
На араггадов шукар, ай араггадов бахталі.

Щастя у голобі не запряхеш.

Бахт андо серсамос на пгандєса.

Щастя - вільна пташка: куди захотїла, туди і сіпа.

Бахт - свободо чїркіл кай камела, кготе бешела.

Під гору вєска, а в гору - хоч пгач.

Тела плай хуті, ай опре - хоч ров.

(єлдєвїан євїєс)

Ром у чоботах

Казка

Якось бідний ром пішов на рибник. Був взутий у чоботи. Дорогою знайшов мобільник. По ньому його повідомили, щоби подався до моста, де його чекатиме чоловік із грішми. "Це буде твій друг", - сказали по мобільнику.

Ром швиденько подолав дорогу, дістав гроші і подався додому. Згодом той, що віддав гроші, пожалів про це. Сам не міг піти до рома, а взяв із собою хлопця.

Питає згодом: "Це ти є той ром, котрому я дав гроші?" У відповідь чує: "Так, але усі гроші не віддам, а лише половину".

Промовив це чоловік хлопцем, а вони, розсердившись, почали його бити. Жаль стало батька дітям. Бо старший син спершу мовчав, а далі каже: "Коли ви його уб'єте, то у таборі, де проживають 800 ромів, цього не потерлять. Краще візьміть гроші та йдіть собі".

Ром більше не хотів дармових грошей. Бо те, що легко прийде, легко й піде.

Склав Микола Штефанко, 10 років

ПЕРЕСА

- Вчора я бачив твою дружину, вона так кашляла, що всі звертали на неї увагу. Вона не хвора?

- О ні! Вона просто одягла новий костюм!

◆◆◆◆

- Араті (їич) ме дїкглєм тїра хулана, вой заралєс хасалас, са пре лате дїкенєс. Со вой насвал?

◆◆◆◆

- На! Вой пре песте урадя ней-ве гада!

◆◆◆◆

- Марці, що ми вчора пили?

- Сухє.

- А чому я мокрий?

◆◆◆◆

- Марці, со аме араті пїлям?

- Шуєкі.

- Ай состар ме са цїндо (кїндо)!